«Норуот күүһэ — көмүөл күүһэ!»

Энсиэли

2011 сыл
Муус устар 16 күнэ
Субуота № 45-46
(104890)

1935 сыл алтынньы 5 күнүгэр төрүттэммитэ • Нам улууһун хаһыата • 1996, 2005, 2009 сылларга «Сыл бастыҥ хаһыата»

Тыа сиригэр — дохуоттаах үлэни

Е.А. Борисов, СР президенэ:
«ЫТЫҺЫ УУНАРБЫТ ТОХТУОХТААХ»

Муус устар 12 күнүгэр И.Е. Винокуров аатынан педколледжка «СР президенин Ил Түмэн Государственнай Мунньаҕар Анал этиитин тыа хаһаайыстыбатын боппуруостарыгар олоххо киириитин туһунан» диэн киин улуустар зонатааҕы мунньахтара буолла. Бу тыа хаһаайыстыбатын сайыннарарга туһуламмыт киэҥ ыҥырылаах мунньаҕы СР президенэ Е.А. Борисов иилээн- саҕалаан ыытта.

Р. Охлопков түһэриитэ

Киирии тылыгар кини: «Тыа хаһаайыстыбатыгар табаары оҥорон таһаарыыны сайыннарыахха, 20 сыл устата боруобалаан, сыыһалары көннөрөн, саҥа ньымалары олоххо киллэрэн саҥа суолу-иистэ тобуларга үлэлэһэн кэллибит, государство өттүттэн тыа хаһаайыстыбатынан дьарыктанар дьоҥҥо улахан көмө оҥоһулунна, государственнай тэрилтэлэр симэлийэн барыта чаһынайга бэриллибитэ, чаһынайдары өйөөбүппүт үтүө түмүктэрдээх буолла.

Бүгүн баар базаҕа олоҕуран дохуоту ыларга, усулуобуйаны тэрийэргэ үөрэниэхтээхпит, биһиги дьону рыночнай усулуобуйаҕа үлэлиргэ үөрэтиэхтээхпит, дотацияттан, субсидияттан сыыйа-баайа аккаастаныахтаахпыт, бу киһини буорту гынар, үлэһит киһи инициватива олоххо киириэхтээх, маны сайыннарыыга улахан үлэни ыытыахтаахпыт, тыа хаһаайыстыбата диэн бу биһиги культурабыт, үгэспит, принциптэрбит уонна олохпут буолар, тыа хаһаайыстыбатын государство эрэ быыһыахтаах диэн сыыһа өйдөбүл олоххо киирбит, маны туоратар, атын хайысхалары тобулар сыалтан, эһигини кытта сүбэлэһээри, кэпсэтээри муһуннубут, эһигини дьыалабыай диалокка ыҥырабын уонна бүгүн үлэлиир дьон бэйэлэрин этиилэрин киллэрэллэригэр баҕарабын, чуолкай, тустаах этиилэри күүтэбин»,- диэтэ.

Тыа хаһаайыстыбатын министрин 1-кы солбуйааччы Н.Н. Попов ааспыт сылга тыа хаһаайыстыбатын сайыннарыыга республикаҕа туох үлэ ыытыллыбытын, инники соруктар тустарынан киэҥ ис хоһоонноох дакылаат оҥордо. Президент кэлбитинэн тылбытын истиэхтэрэ диэн эрэнэн үгүс киһи тыл эттэ, бэйэлэрин үлэлэрин билиһиннэрдилэр, көрсөр ыарахаттарын, туох көмөҕө наадыйалларын, тыа хаһаайыстыбата инники сайдыытыгар санааларын эттилэр.

«Агрофирма Олекминская» ХЭТ директора С.В. Несмелов техниката эргэрбитин, онон 15-20 сылга болдьохтоон төлөһөргө техника ылыан баҕарарын, үлэһиттэр үгүстэрэ кырдьаҕастарын, эдэрдэр ыарахан үлэттэн чаҕыйан кэлбэттэрин этэн туран специализированнай кооперативнай предприятиелары холбоон тэрийэргэ, аныгы ирдэбилгэ эппиэттиир үлэ усулуобуйатын тэрийэргэ, 15-20 сылга уһун кэмнээх кредит биэрэргэ кэккэ этиилэри киллэрдэ. Бу ХЭТ базата олус эргэрбит, 30-40 сыл анараа өттүгэр тутуллубут, онон директор саҥа хотон тутарга көмөлөһөллөрө буоллар 20-25 сыл устата төлөһүөм этэ диэтэ.

Нам улууһун «Эт-ас» ХЭТ директора И.Е. Евстафьев тэрилтэтин үлэтин сиһилии кэпсээтэ. Бу хаһаайыстыбаҕа билигин 112 төбө сүөһү турар, сүөһү ахсаанын 500-кэ тиэрдэр былаанналаахтар, дьонтон сүөһү тутан өлөрөн биэрэллэр, үгүс киһи ынахтарын манна кыстаталлар. 20 киһи үлэлиир, онтон 6-та эдэр специалист. Салалта эдэр специалистарга көмөлөһөр, ол курдук 1 үлэһиккэ дьиэ туттарыгар субсидия биэрбит, 3 үлэһиккэ Аппааныга уһаайба бэриллибит.

Хаһаайыстыба биир сүрүн ыараханынан сирдэрэ суоҕа буолар. 100 га быраҕыллыбыт баһынаны ылан күрүөлүүргэ мас бэлэмнээбиттэр, 2 сиилэс дьаамата хаһыллыбыт. Оттон саамай улахан проблемаларынан «Туймаада- лизинг» нөҥүө ылбыт 101 төбө симменталь боруода сүөһүлэрин иһин иэстэрин кыайан төлөһө иликтэрэ буолар. Онон бу иэһи төлөһөргө көмөлөһөр тэрилтэни сыһыаралларыгар көрдөстө. Хаһаайыстыбаларын иһинэн профсоюзнай комитет тэриммиттэрин, онуоха үөһэттэн ким да такайбатаҕын, бэйэлэрэ баҕа өттүнэн тэриммиттэрин президент сөбүлүү иһиттэ, «кэпсэтэргэ үчүгэй, атыттар субсидияттан атыны билбэттэр» диэтэ.

« Хатасагрофирма» ХЭТ директора И.С. Макаров Дьокуускай ороҕуонугар көрсүллэр ыарахаттарга тохтоото. Ол курдук управление начальнига куруук бюллетеҥҥа сылдьарын, үлэлээбэтин, сүөһүнү дьон уоран өлөрөллөрүн иһитиннэрдэ. Дьону предприниматель буоларга ыҥырыахха наада, фермерство АПК биир сүрүн хайысхата буоларынан манна күүскэ үлэлиэххэ диэтэ.

С.А. Барашков председателлээх Өлүөхүмэ улууһун «Токко» тыа хаһаайыстыбатын производственнай кооператива 2009 с. тэриллибит. Ынах сүөһүнү иитиинэн, булдунан, соҕотоҥканан дьарыктанар. Кооператив салайааччыта 2 сылы быһа хотон тутуутун туруорсар, хотон тутуллара буоллар атахпытыгар туруо этибит, субсидия боппуруоһун быһааргыт буоллар наһаа үчүгэй буолуо этэ диэтэ.

Хаҥалас улууһун «Овощевод» ТХПК директора Е.С. Лебедев оҕуруот аһын атыылаар сыаната олус кыратын, бу үлэҕэ эдэрдэри сыһыарар наадатын, онуоха анал программа ылыныахха сөбүн, оҕуруот аһын батарыынан сылы быһа дьарыктанар табыгастааҕын эттэ. Онуоха Е.А. Борисов «конкуреннары кыайар гына үчүгэйдик үлэлиэххэ, оҕуруот аһын овощехранилищеҕа харайан сылы быһа атыылыахха наада» диэтэ.

Хаҥалас улууһун «Харламова» баанынай хаһаайыстыба салайааччыта О.В. Харламова сүөһү иитиитинэн дьарыктанар, дьиэ кэргэнинэн үлэлииллэр. Кини саҥа хотон тутар, саҥа техника ылар, 3 тонна үүтү ыыр баҕа санаалаах. Хотон тутарга көмөҕө документан хомуйан биэрбит да испииһэктэн сотуллан хаалбыт. Биир сүрүн кыһалҕаларынан мэччирэҥ сирдэрэ суоҕа буолар. «Сир, хотон баара буоллар үчүгэйдик үлэлиэ этибит» диэн санаатын үллэһиннэ.

Нам улууһун «Туймаада-Нам» ТХПК председателэ Э.И. Суздалов 2008 сылтан кооператив тэрийэн салайар. Билигин манна 15 чилиэннээх. Оҕуруот аһынан, хортуоппуйунан дьарыктаналлар, овощехранилищеҕа харайаллар, кыһыннары атыылыыллар. Манна 1000-тан тахса тонна оҕуруот аһа, хортуоппуй хараллар. Инники турар сүрүн соруктарынан овощехранилищены уларытан тутуу буолар, онуоха газогенератор наада эбит. Э.И. Суздалов улууска үчүгэй сиэмэ суоҕун, хортуоппуй, хаппыыста суордун уларытыахха наадатын эттэ. Егор Афанасьевич «плодородие, химизация диэн тыллары истибэтэҕим 20 сыл буолла, маны сөпкө этэҕин» диэн этэн туран бу кооператив сылы быһа оҕуруот аһын атыылыырын, суорду уларытарга үлэлэһэрин сэргии иһиттэ.

Нам улууһун Модут нэһилиэгин баһылыга В.В. Осипов субсидия бэриллэр да түмүгэ суоҕун, соҕуруруттан кэлэр сиэмэ хаачыстыбата мөлтөҕүн, сиэмэ боппуруоһугар үлэ мөлтөхтүк барарын эттэ. Сир чаһынайдарга түҥэтиллэн сирдээх дьон сүөһүтэ суох буолан туһамматтарын, онтон сүөһүлээх коллективнай хаһаайыстыбалар туһаныахтарын баҕараллар эрээри сирдэрэ суоҕун эттэ. Василий Васильевич «омук сүөһүтүнэн үлүһүйүмүөххэ» диэн бэйэтин санаатын аһаҕастык эттэ. Ону холобурдаан аҕалла.

Ол курдук Модукка баар «Тунал» ХЭТ-ҕэ 151 австрийскай сүөһү аҕалыллыбыттан билигин 100-тэн тахса баар. Балар кыһыннары-сайыннары хотон иһигэр тураллар, тахсыбаттар. Кинилэри 60-са үлэһит көрөр-истэр, оччотугар 1 киһиэхэ 2-лии эрэ сүөһү тиксэр курдук буолар. Күн аайы уулаталларыгар 6 массыына уу кэлэр, гаанын, уотун, кредитин төлөбүрэ манна эбиллэр. «Биһиги усулуобуйабытыгар сөбө суохтар, бэйэбитигэр сөптөөх симменталь, холмогорскай, саха боруодаларын иитиэххэ» диэн этии киллэрдэ.

СР президенэ Е.А. Борисов түмүк тылыгар тыа хаһаайыстыбатыгар сөптөөх көмө оҥоһулларын, миэстэтигэр маннык мунньахтары ыытыы олус туһалааҕын, бүгүҥнү күҥнэ сөптөөх кэпсэтии тахсыбытын бэлиэтээтэ.

В. РЫКУНОВА,
анал корр.

Ыаллыы улуустарга

ИСТИБИТТЭЭҔЭР КӨРБҮТ БЫДАН ОРДУК

Ааспыт нэдиэлэҕэ «Нам улууһа» МТ дьаһалтатын 14 киһилээх официальнай делегация Мэҥэ-Хаҥалас улууһугар ыалдьыттаан, уопут атастаһан кэллилэр. Бөлөҕү улуус баһылыгын 1-кы солбуйааччыта, баһылык эбээһинэһин толороччу Н.В. Слепцов салайда. Культура, тутуу-архитектура, үөрэх, спорт, ыччат, тыа хаһаайыстыбатын, муниципальнай баай-дуол, сируот управлениеларын, отделларын уонна «Эрэл» ТХПК салайааччылара киирэн «Мэҥэ-Хаҥалас улууһа» МТ дьаһалтата, улуус социальнай-экономическай сайдыытыгар ыытар үлэлэрин-хамнастарын кытта билсистилэр, тутуулары көрдүлэриһиттилэр.

Намтан тиийбит делегацияны мэҥэлэр улуустарын баһылыга Владимир Ильич Птицын бэйэтэ көрсөн улууһун туһунан кылгас сырдатыы оҥордо.

Мэҥэ-Хаҥалас оройуона 1930 с. олунньу 10 күнүгэр тэриллибит. Улууска барыта 32,3 тыһ. киһи олорор. Урукку киинэ Майа (7066 киһи). Үс сыллааҕыта улуус киининэн Аллара Бэстээх биллэриллибит. Куорат статуһун ылбыт. Нэһилиэнньэтэ билигин 3300 киһи.

Куорат буоларынан уонна тимир суол кэлэринэн, оҥоһуллубут генеральнай былаантан көрдөххө, элбэх тутуу барара былааннанар, бара турар эбит. Саҥа тутуллар куорат генбылаанын слайданан экраҥҥа көрдөрдүлэр. Барыта ситтэҕинэ, дьэ кырдьык, куорат да куорат буолсу. Аны 20-чэ сылынан бу куорат 20 тыһ. тахса нэһилиэнньэлэниэ дииллэр.

Көрсүһүү кэнниттэн тутуллубут, тутулла турар объектарга сырыттыбыт, көрдүбүт. Ол курдук, 2007-2012 сс. «Олорор дьиэ» ИОДьТ РСП иһинэн тутуллубут дьиэлэр кварталларыгар, бюджет үлэһиттэригэр анаан тутулла турар 47 уонна 27 квартиралаах дьиэлэргэ, РИДьО саҥа дьиэтигэр, тимир суол техникумун дьиэтигэр, «Авангард» ХЭТ полистиролбетон моноблогу оҥорор производственнай сыахха (сал. Н.Н. Шишигин).

Онтон Павловскай бөһүөлэккэ тиийэн сууккаҕа 10 тоннаттан тахса үүтү астыыр собуокка сырыттыбыт. Манна 20 мөл. солк. тахса сыаналаах саҥа оборудованиены таҥа сылдьалларын көрдүбүт. Ол кэнниттэн саҥа тутуллан эрэр тимир суол станциятыгар сырыттыбыт. Ойууру солоон киэҥ площадка оҥорбуттар. Тутуу барар сиригэр кумах, гравий кутан дэхсилээбиттэр, дэхсилии сылдьаллара. Элбэх тутуу матырыйаала аҕалыллан өрөһөлүү кыстаммыт, сүөкэммит.Таарыччы үлэһиттэр олорор, сынньанар благоустройствоолаах таҥыллар дьиэлэргэ сырыттыбыт.

Эбиэттээн баран аны Чүүйэ бөһүөлэгэр тиийэн биһиги Партизаммыт, Бөтүҥмүт культурнай кииннэрин бырайыагар майгынныыр саҥа тутуллан бүтэн эрэр элбэх функциялаах административнай-культурнай киин дьиэтигэр сырыттыбыт.

Улууска ыытыллар үлэлэри кэрийэ сылдьан илэ харахпытынан көрөн баран, бары «Мэҥэ-Хаҥалас улууһа» МТ дьаһалтатын отделларын, управлениеларын салайааччыларын кытта «Төгүрүк остуол» тула атах тэпсэн олорон ирэ-хоро кэпсэттибит.

И. ИВАНОВ
Автор түһэриитэ

Ой дуораана

ӨСТӨӨХ ДУУ, ДОҔОР ДУУ?

Номнуо ааспыт барахсан ойон-тэбэн тиийэн кэллэ. Киһи сибиэһэй салгын сии-сии, таһырдьа тахсан күүдэйдиэх эрэ курдук. Ол гынан баран, киһи куттаныах ыттарбыт мэнээхтээтилэр, дьон ытырыллыбыта, ыттартан муокастаммыта элбээтэ.

«Ыт» диэн дьиҥинэн быһаарыытынан — киһи доҕоро, түөрт атахтаах атаһа. Оттон киһи киһиэхэ бөрө диэбитинии бу «доҕотторбут» эмиэ биһиэхэ тыа кыылын курдук кутталлаах буоллулар. Уулуссаҕа сылдьар түөкүттэргэ, бандьыыттарга кубулуйдулар. Дьэ, хайдах буолабыт? Бу ыарахан ыйытыкка хоруйдуур, биир тылынан, сокуонунан быһа этэр ыарахаттардаах, уустук. Эмиэ да барыларын утары баран, суох гынар ыныры да бэрт, куттана-куттана таһырдьа хаамар эмиэ да кыһалҕа!

Мин тус бэйэм мантан биир суолу сөптөөҕүнэн көрөбүн: ыты иитиигэ көҥүл ылыы, онтон мээнэ сылдьар «бырадьааҕыларбытын» обществоҕа куттала суох оҥорорго! Бу мин бэйэм санаам. Онтон «былаастаах» дьоммут хаһан хамсаналлара эбитэ буолла? Баҕар, бэйэлэрэ ытыттардахтарына эбитэ дуу?..

Көҥүл суруксут, Нам сэл.

Президенту Республики Саха (Якутия)
Штырову В.А.

УВАЖАЕМЫЙ ВЯЧЕСЛАВ АНАТОЛЬЕВИЧ!

Предки говорили, «Что на языке у скотины, то и получишь взамен».

Почему никто не говорит ни в печати, ни на телевидении, ни на собраниях ученых и начальства о качестве сена? Почему не понимают, что для скота нужно не выгоревшее на солнце сено и не истлевшее от дождя, а зеленое, отличного качества. Нынче сено готовят так, чтоб оно сгнило. Это маленькие стога, которые дожди пробивают до основания, а потом оно гниет, горит, и остается одна зола и плесень. Та же картина и с рулонами, их складывают так, что ни одна капля дождя не доходит до земли, а впитывается в рулон, и сено горит.

Я не против ни рулонов, ни маленьких стожков, но их надо защитить от дождя и солнца. В детстве мой неграмотный отец, ругал нас, что мы на солнце испортили сено, что сено выгорело, потеряло свое кормовое качество. Сено стоговал очень большими стогами, т.е. до 40 т и хорошо утаптывал, а верх закрывал плотно, как соломенную крышу в домах, для чего оставлял на верху стога хорошо уплотненные копны с длинным сеном и укладывал их двухрожковыми деревянными вилами. Если взять сено этими вилами, то сено качаясь на вилах укладывалось как соломенная крыша поперек стога. Заготовка сенажа — очень хорошее дело, но очень дорогое, и его не покупают.

Если всю зиму и особенно весной скот кормить хорошим зеленым сеном, то на следующий травостой скот доживает в теле, и на зеленой новой траве быстро жиреет и набирает вес. Потому ели конину с жиром по бокам в два пальца, а «хаха» в пять пальцев. Коровы давали здоровых телят, а вкус мяса во рту чувствую до сих пор, смело ели сырым.

Я не Америку открываю, а рассказываю опыт наших предков. В деревне Антоновка Нюрбинского района, где я родился, в каждом подворье были сеновалы, где хранилось сено с осени для весенней откормки скота. Сеновал крыли лиственничной корой, сверху клали дерн, стены обшивали жердями, чтобы сено не выгорело с боков, а колхозный сеновал был большой, где хранилось сено для рабочего скота во время весеннего сева. Мы дети играли в сеновалах, и там стоял запах зеленой травы даже поздней весной. В то время строить сеновалы - был адский труд. Но люди трудились, потому что была отдача от животноводства.

Бог создал домашний скот, чтобы мы кормились от них, и в пищу им обозначил сено, траву, а не комбикорма, всякую химию и биодобавки. Не стоит менять божие творение и расходовать деньги по пустякам. Для животноводства нужна зеленая хорошая трава и сено.

В газете «Энсиэли» Намского района и в газете «Кыым» от 18 декабря 2008 г. вышли мои статьи по сохранению сена, хотя бы для австрийских коров в Модутском комплексе. Но никакой реакции — официальный представитель МСХ по животноводству К.С. Оконешников тут же отписался и не счел полезной проблему, поставленную мной.

Суть моих предложений в газетах:

1. Строительство сеновала около коровника с описанием и размерами сеновала.

2. Заказать водоморозостойкий светонепроницаемый материал многоразового использования для закрытия маленьких стожков на покосах с описанием его устройства.

3. Выращивание турнепса на местах, где австрийские коровы, сбор отходов капусты для корма.

Все это я написал в газете «Кыым» 12 января сего года, но за то, что я их ругал за ошибки, они не напечатали вторую статью.

Вячеслав Анатольевич, мне 72 года, все детство прошло на фермах, на сенокосе и на полях растениеводства. Родители с 8 детьми работали в колхозе «Красный Октябрь», так что я не специалист сельского хозяйства, но своим потом, трудом с детства знаю жизнь на селе.

Сам я строитель с полувековым стажем, и если мое письмо чем-нибудь поможет сельскому хозяйству, я сочту это исполнением (маленьким) памяти моих родителей и старшего поколения.

РОМАНОВ Василий Николаевич,
ветеран труда, Намский улус, с. Намцы

Аппарат службы обеспечения деятельности
Президента Республики Саха (Якутия)
677022, г. Якутск, ул. Кирова, д. 11

N А1-561-с/р ***25 сентября 2009***

Заместителю Председателя Правительства Республики Саха (Якутия) Степанову А.И.

Копия: 678040, Намский улус, с. Намцы Романову В.Н. (для сведения)

Направляется на рассмотрение предложение гр. Романова В.Н., поступившее в адрес Президента Республики Саха (Якутия) В.А. Штырова.

О результатах рассмотрения прошу поручить сообщить заявителю в установленные законодательством сроки.

Приложение: 1 л (по первому адресу)

Руководитель В.Ф. Чуйко

Министерство сельского хозяйства Республики Саха (Якутия)

РС(Я), Намский улус,
с. Намцы, Романову В.Н.

Копия: Руководителю аппарата службы обеспечения деятельности Президента Республики Саха (Якутия) В.Ф. Чуйко

Уважаемый ВАСИЛИЙ НИКОЛАЕВИЧ!

Министерство сельского хозяйства Республики Саха (Якутия), рассмотрев Ваше письмо Президенту Республики Саха (Якутия) Штырову Вячеславу Анатольевичу (входящий N А1-561-с/р от 24.09.2009 года) с предложениями по кормопроизводству, доводит следующую информацию:

Контроль качества кормов ежегодно проводится Республиканской агрохимической проектно-изыскательской станцией МСХ РС(Я) и Управлением ветеринарии при МСХ РС(Я).

В 2009 году республиканской агрохимической проектно-изыскательской станцией МСХ РС(Я) проведен анализ образцов сена из центральных улусов. Проведенный анализ сена показал, что заготовленное сено в основном отвечает требованиям и относится ко 2-му классу.

В ООО «Тунал» в селе Модут Намского улуса, где содержатся высокопродуктивные коровы, в 2009 году заготовлено 1200 тонн силоса, 450 тонн сенажа. Также, было посажено 3 га турнепса, с которого получено 5 тонн турнепса. Все корма прошли ветеринарный контроль и признаны соответствующими требованиям.

Что касается строительства навесов, сеновалов около коровников и животноводческих комплексов, то Министерство сельского хозяйства Республики Саха (Якутия) считает это целесообразным и будет рекомендовать крупным животноводческим хозяйствам Республики.

Министр С.С. Охлопков

Хоруйу эрэйэр хоруй

«ОТ ҮЧҮГЭЙ, АС ДЭЛЭЙ»... НОЧООТ ЭМИЭ ЭЛБЭХ

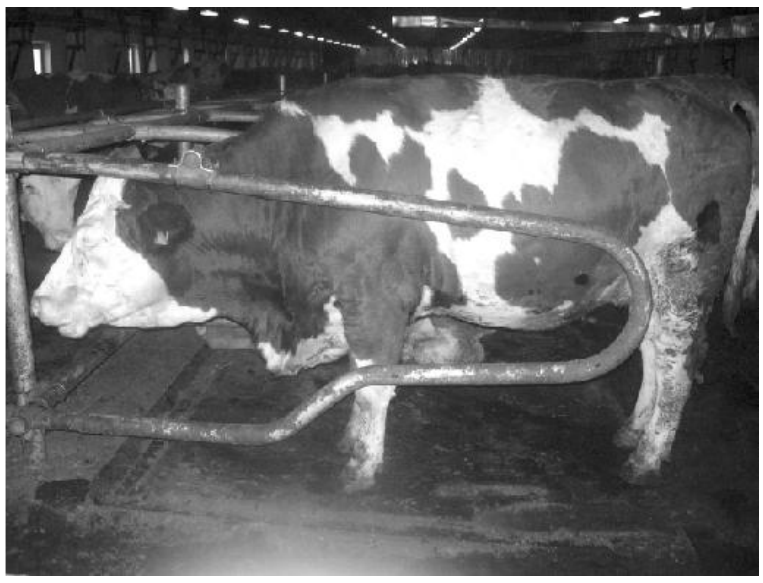

ТЫА СИРИН КИМ ӨРӨ ТАРДЫАҒАЙ?

Билиҥҥи сирбит баайын — гааһы, неби сомсон ылыы 10-ча, 20-чэ сылынан бүтүөн сөп. Чэ, баҕардар, үйэ анара да буоллун. Манна үлэлээбит саха ыччатын оҕото, сиэнэ, хос сиэнэ промышленноска (хамнастааҕын быһыытынан) тардыһа үөрэниэ дии. Оччотугар хайабыт тыа сиригэр олорон аһы-үөлү оҥорор? Күн бүгүн айманабыт, ытыыбыт — оҕолорбут тыа сиригэр тохтообот буоллулар диэн.

Улахан политикаҕа сөп түбэһиннэрэн сахабыт ыччатын олоччутун промышленноска умса анньа сатыыбыт. Эппитим курдук сиртэн хостуур баай бүтэр-оһор, быстах дьарык, элбэх харчыны сомсор сир. Бу баайтан-дуолтан туһанааччыта кэлин тиһэҕэр ыччаттарбыт буолбакка, оҕуруктаах өйдөөх, баай-тот кэлии дьон, тойон-хотун буолуохтара. Хаһан маҥкыбытыгар оҕустарарбыт буолла — тыа сирин дьонун олоҕун тосту тупсарар аһы-үөлү оҥороччуну өрө тутууга. Бу хаһан да бүппэт үлэлээх дьон, икки атахтаах оҥойор айаҕа оһон хаалбатын тухары син биир наада буолуохтара эбээт.

Саха барахсан тулуурдаах, сүрэхтээх, үлэһит омугу кытаанах, тыйыс айылҕабыт чочуйан, уһааран оҥорбут норуота буолабыт. Ол курдук саха ынаҕын уонна сылгытын таҥара уонна айылҕа саха дьонугар анаабыт баайын-дуолун курдук сыаналыахпытын наада. Бары да билэбит — бу аспыт уһулуччу үчүгэйин, эмтээҕин (дэлэҕэ да дьоппуоннар убаһабыт этигэр үрдүк сыанабылы биэриэхтэрэ дуо), ол да буоллар тоҕо эрэ омук ынаҕын, сылгытын, оннооҕор бизоннарга тиийэ, баһырхай харчыны кутан туран самолетунан тиэйэн аҕалан, сорох дьон олорор усулуобуйатынааҕар ордуктук тутан, иитэн кинилэргэ хамначчыт буолабытый?

Суоттаан көрүөҕүн: австрийскай биир ынах биир күннээх аһа 32 кг от, 2 кг комбикорм, оҕуруот аһа (төһөтүн кэмчиэрийэн суруйбаттар), араас биодобавкалар буолар. Төгүрүк сылы быһа сылаас хотоҥҥо туран аһыыллар, уулууллар уонна... 3 тыһ. лиитэрэ үүтү биэрэллэр. Онон ааспыт сылы 15 мөл. ночооттоох кыстатан таһаарбыттарын туһунан аһаҕастык этэллэр. Аны туран үс гыммыт биирэ хайы-үйэ өлбүттэр үһү. Аһара баран эттэххэ биһиги усулуобуйабытыгар 7 тыһ. да лиитэрэ үүтү биэрэр буоллахтарына көрүү-хараайыы ороскуотун аахтахха син биир ночооттоох сүөһүлэр буолаллар. Мунг саатар сайынын мэччийэн аһаан абыраабаттар.

Оттон сахабыт ынаҕа сууккаҕа 8 кг окко сөп буолар. Оччотугар ханнык да комбикорманы, оҕуруот аһын, биодобавкалары эрэйбэт бэйэбит сүөһүбүт ити австрийскай ынахтан быдан кыраны аһыыр, сылга 3-4 тарбыйаҕы эмтэрэр, ыаныллар үүтэ 800 лиитэрэ буоллаҕына, сылга 3200 лиитэрэ 7-8% сыалаах бэртээхэй үүтү биэрэр. Кыһыыта баар 70 сылтан тахса кэмҥэ Саха сиригэр симменталь боруоданы аҕалан саха ынаҕын кытта булкуһуннаран дьиҥнээх саха боруодата ынахпытын эстилэр. Билигин республика үрдүнэн баара эрэ 900-кэ дьиҥнээх саха ынаҕа хаалла диилляр.

Манна эбэн эттэххэ, ынах сиир ото үрдүк хаачыстыбалаах буолуохтаах, ол эбэтэр оту отой күөхтүү хаһааныллыахтаах.

Мин өссө 2008 с. хаһыакка суруйан турабын — оту анал сеноваллларга харайыахха диэн. Ону ылынан эбитэ дуу, Федот Харитонов диэн баанынай хаһаайыстыбатын салайааччы оттуур сиригэр рубероид үрүттээх сарайдаах хаһааҕа 25 кг ыйааһыннаах түүтэхтэринэн (рулоннарынан) харайар эбит, маннык ньыма олус табыгастааҕын көрдөрдө.

Кэлэр көлүөнэлэрбит доруобай буолалларын, уһун үйэлэнэллэрин уонна сахалыы мындыр өйдөрүн ыһыктыбаттарын, мин бигэ санаабар, олохтоох ас эрэ хааччыйыаҕа. Ханнык баҕарар киһи толору дьоло — бу ыччатын чөл, чэгиэн доруобуйата буоларын ким да мэлдьэспэтэ буолуо.

Манан сибээстээн мин этиилэрим, сүбэлэрим уонна көрдөһүүлэрим бу курдуктар:

1. Нам сирин ытык-мааны дойдутугар, Таастааххa, саха ынаҕын иитэри олохтуур инниттэн нэһилиэнньэҕэ толору хааччыллыылаах дьиэлэри тутуохха. Маныаха правительствонан сөптөөх үбү туруорсуохха, ууну-хаары таһар анал массыыналар суохтар диэн куоһурдаммакка.

2. Тугу да быраҕан туран суолларын оҥоруохха.

3. Ыччаты тыаҕа олохсутар инниттэн спортсааланы, оҕо саадын тутуохха.

4. Куорат баай-тот дьонун пенсияларын сылга 12 тыһ. солк. кээмэйинэн субсидиялыыр оннугар маны тыа үлэһитигэр эбии харчы төлөппөккө эрэ кэлэр пенсияларыгар накопительнай үп быһыытынан угуохха.

5. Бигэ сибээһи (телефон), интернеты сайыннарыахха.

6. Маннык дьаһаллары быйылгыттан Таастаах нэһилиэгэр олохтоон булгу саҕалыахха.

7. Таастаах нэһилиэгиттэн төрүттээх үтүө-мааны дьоммут-сэргэбит сайдыы туһугар тус кылааппытын киллэрэн үптэ хомуйуоҕуҥ. Биир бэйэм кэргэмминээн 5 тыһ. солк. бу счекка ыытабын. Хомуллубут үбү сүөһү сиир отун үрдүк хаачыстыбалаахтык харайыыга аныахха. Кыраттан саҕалаан баран Таастаах кэннэ Салбаҥы, Түбэни, Арбыны, Көбөкөнү, Искраны өрө тутуохха, манна саха ынаҕын элбэтиэххэ.

Былырыын күһүн телевизорга таастаахтары көрдөрөллөрүгэр быһах ончоҕо тастаах, ыыс-араҕас сыалаах саха сүөһүтүн этин ыал ийэтэ оҕолоругар быһа турарын көрөн оҕо сааспар амсайбыт этим амтана биллэн ылла эбээт. Ахсынньыга Таастаахтан биир куул тоҥ үүтү атыылаһан абыраммыппыт, биир киилэ үүттэн үрдүн холбуйан сарсыарда аайы күөрчэхтээн сииртэн ордук туох баар буолуой.

* * *

Бу этиилэри тургутан көрөн, дьон туһатыгар диэн тус соруктарын курдук ылынан улууспут салайааччылара төһө кыахтаах, өйдөөх дьон буолалларын саха ынаҕын, сылгытын чөлүгэр түһэрэллэринэн сыаналыахха сөптөөх дии саныыбын.

В.Н. РОМАНОВ,
үлэ ветерана, Нам с.

Кэпсиэхпин баҕарабын

ОЛОХХО ТАПТАЛ БЭЛИЭТЭ

Мин иннибэр күлэн-үөрэн, мичилийэн, эдэрдии эрчимнээх, сэргэх киһи олорор. Аан бастаан кинилиин культура үлэһиттэрин идэлээх союһун республикатааҕы спартакиадатыгар билсибиппит. Ити 2007 сыл от ыйыгар этэ. Онтон ыла көрүстэхпит аайы эйэҕэстик эҕэрдэлэһэ көрсөр, үөрэ-көтө кэпсэтэр дьон буолбуппут. Кини – Маймаҕа кулуубун директора Анисия Егоровна Павлова. Бу күнгэ диэри Анисия Егоровнаны олоҕун культура эйгэтигэр анаабыт киһинэн сыаналыы сылдьыбытым. Ону баара, соһуйуом иһин, кини сырдыгы, кэрэни уонна үйэлээҕи ыһар үтүөкэн идэлээх – иитээччи уонна учуутал эбит. Бүгүн кини туһунан кэпсииргэ сананным.

Анисия Егоровна Түбэ нэһилиэгэр колхозтаах дьиэ кэргэнгэ маҥнайгы оҕонон күн сирин көрбүтэ. Онон балыстарын-балтыларын көрсөн, ыанньыксыт ийэтигэр бастыҥ, эрэллээх көмөлөөччү этэ. Хатырык орто оскуолатын бүтэрэн, партия, комсомол ыҥырыыларынан икки сыл төрөөбүт Түбэтигэр ыанньыксытынан үлэлээбитэ. 1972 сыллаахха оҕо саанаһын доҕоро Е.П. Павловка кэргэн тахсыбыта. Эдэр ыал икки кыыс, биир уол оҕоломмуттара. Анисия педагогическай училищены бүтэрэн иитээччи идэтин баһылаабыта. 1976 сыллаахха ыраах Абый улууһугар көһөн барбыттара. Хоту дойду олохтоохторо туора дьон кэллилэр диэн атарахсыта көрбөтөхтөрө. Төттөрүтүн үөрэ-көтө көрсөн эдэр ыалга өйөбүл буолбуттара. Оччотооҕу олоҕу кытта тэҥҥэ хаамсан тигинэччи үлэлии-хамсыы, айа-тута сырыттахтарына кэргэнэ соһуччу олохтон туораабыта. Онон Анисия алдьархай аргыстаах, оҕолорун кытта соҕотох хаалбыта.

— Хайдахтаах да ыарахан кэмнэр бүрүүкээбиттэрин иһин, олох салҕанан бара турар. Соҕотох хаалан баран оҕолорбун киһи-хара оҥортуур, үөрэхтээх дьон буолалларыгар кыһаллан олохпун салҕаабытым. 15 сыл оҕо саадын сэбиэдиссэйинэн, 6 сыл нэһилиэк сэбиэтин секретарынан, 4 сыл Үрүҥ Хайаҕа гимназияҕа социальнай педагогунан үлэлээбитим. 1994 сылга РФ норуотун үөрэҕириитин туйгуна ааты ылбытым. 2001 сылга пенсияҕа тахсарбар үлэ ветерана буолбутум. Онон Абый улууһугар барыта 25 сыл үлэлээбитим, олорбутум, — диэн ахтан ылар олоҕун оччотооҕу саамай күндү, умнуллубат кэрэ сылларын. Дьахтарга эрэ барытыгар бэриллибэт күүстээх санаанан салайтаран туруоруммут сыалын ситиспитэ, оҕолорун атахтарыгар туруортаабыта. Үлэтин, дьиэтин тэҥҥэ дьүөрэлээн ытыктанар далбар хотун дэппитэ. Бочуоттаах сынньаланҥа тахсан баран, төрөөбүт-үөскээбит Намыгар көһөн кэлбитэ. Оҕолоро үһүөн үөрэнэн, сыыйа-баайа ыал буолан, олохторун тэриммиттэрэ. Уола Абыйга, кыргыттара Намҥа олороллор. Ийэлэригэр уон сиэни бэлэхтээн толору дьоллообуттара.

Дойдутугар кэлэн дьиэ-уот туттан олорбута номнуо уон сыл буола охсубут. Бу кэрдиис кэм иһигэр Анисия Егоровна олоҕо

Улуус баһылыгын соц. боппуруоспарыгар солбуйааччыта И.Р. Попов А.Е. Павловаҕа Бочуотунай грамота туттарар.

ончу атын хайысханан салаллан, өссө интэриэһинэй түбүккэ-садьыкка ылларбыта. Бастаан, төһө да төрөөбүт дойдутугар кэллэр, аҥардас пенсияҕа олорор ыарахаттардаах этэ. Онуоха Анисия урбаанныт буоларга санаммыта. Бэйэтин дьыалатын тэринэригэр, атаҕар турарыгар, оччолорго урбаанныттары өйүүр фонда салайааччыта Л.П. Попова көмөлөспүтэ. Атыыта-кутуута эргийэн сөпкө салаллыбыта. Ол сырыттаҕына Д.Д. Пахомов Маймаҕаҕа кулуун директорынан үлэлии кэлэригэр ыҥырбыта. Онон 2006 сыл тохсунньу ыйыгар кулуун директора буолбута. Бастаан үлэлиигэ, дьону түмэргэ усулуобуйа суоҕа. Урукку кулуун быраҕыллан турара. Ол эрээри 25 сыл усталаах-туора тыгар үлэлээбит уопута Анисия Егоровнаны бу да сырыыга сөптөөх суолга сирдээбитэ. Улууспут биир убаастанар салайааччыта Данил Данилович эрэнэн, итэҕэйэн, чахчы директор үлэтин кыайыа диэн ыҥырбытын түһэн биэрбэт курдук ыллыктаах кытаанах санааны ылыммыта. Хаһан эрэ өрдөөҕүтэ көрдөөх эдэр сааһыгар элбэхтэ үҥкүүлээн ааспыт, олус истиҥник саныыр кулууба өтөхсүйэн, сайын ынах-сүөһү сөрүүкүүр сирэ буолан турарыттан санаата хараастан, итиэннэ төрөөбүт улууһун дьонугар туох эрэ күттүөннээҕи оҥорор баҕата баһыйан кулуубу саҥалыы сөргүтэргэ санаммыта. Онуоха «Патриотизм уонна гражданство» диэн темаҕа сайдыы бырайыагын суруйан 150 тыһ. солкуобайдаах грант тирэх буолбута. Бу харчыларын саҕалаабыт быһыытынан туттан, баара-суоҕа биир сайын иһигэр уонча сыл «хотон» буолан быраҕыллан турбут кулуубу саҥалыы өрөмүөннээн, чөлүгэр түһэрбиттэрэ. 2007 саҥа дьылы сөргүтүллүбүт, тупсарыллыбыт кулуупка көрсүбүттэрэ, кыра нэһилиэк саҥалыы тыыннанан сэргэхсийэ түспүтэ.

Билигин Маймаҕа кулуубун үлэтэ бастыҥнарга ааттанар. Оскуола үөрэнээччилэригэр «Дайыына» диэн фольклорнай ансаамбыллаахтар. Кыра нэһилиэк диэтэххэ, талааннаах, спортсмен, көхтөөх дьоно элбэх. Ааспыт фестивалларга 35 –тии киһини түмэ тардан кытыннарбыттара хайҕалга, кэпсэлгэ сылдьар. Олохтоохтор, ордук ыччат сыннаныгар кулуун сарсыарда уонтан киэһэ аҕыс чааска диэри аана аһаҕас. Манна кинилэр теннистииллэр, бильярд оонньууллар, музыка истэллэр. Миэбэлинэн, аппаратуранан толору хааччылынна. Ис оҥоһуута да тупсаҕай. Манна ыалдьыттаабыт эрэ барыта кулуун сылааһын, киэҥин-куоҥун, сырдыгын бэлиэтии, хайгыы көрөр-истэр. Маны барытын үлэттэн дьолун булбут, ыарахаттартан чаҕыйбат, булугас-талыгас өйдөөх-санаалаах, сатабыллаах салайааччы Анисия Егоровна иилээн-саҕалаан кэллэ. Кини олоҕун мин кустук араас дьүһүнүгэр дьүөрэлии тэҥнээтим. Кэпсээнин түмүгэр „Дьахтар дьоло туохханый?” диэн ыйытыыбар:

— Дьиэ-уот тэринэн, оҕо төрөтөн, улаатыннаран, үлэһит оҥортоон, олохторун тэрийсэн, сиэннэри көрөр-истэр – дьахтар дьоло. Сөбүлүүр дьыалаҕынан дьарыктанар, онтон дуоһуйуунуылар, чугас дьонуҥ, оҕолоруҥ-уруулларыҥ этэҥҥэ доруобайдык олороллоруттан ордук туох атын дьол баар буолуон сөбүй? Ол гынан баран, бириэмэ наһаа түргэнник аахар эбит. Номнуо 60 сааспар үктэнним да, кырдьыбыт курдук санаммаппын. Арай, үлэ, олох муударастарын барытын иҥэриммит, сиппит-хоппут, бөҕөргөөбүт, муударай саас быыыытынан сыаналыыбын.

Л. УВАРОВСКАЯ

Амма улууһа тэриллибитэ 100 сылыгар

ЭМИС — ДЬОН СӨБҮЛЭЭН ОЛОХСУЙАР СИРЭ

(Бүтүүтэ. Иннин 41 № -гэ көр)

УЧАСТКОВАЙ — ДЬОН ИТЭҔЭЙЭР КИЬИТЭ

Дьаһалта дьиэтин таһыгар участковайдарыгар Вячеслав Васильевич Гаврильевка анаан опорнай пуун туппуттар. Бу күн пуун аһыллыытыгар кытынныбыт. Участковайдара нэһилиэк олоҕор барытыгар кыттыһар, олус көхтөөх киһи эбит, биир да концерт, күрэхтэһии кинитэ суох ааспат. «Эрдьигэн» көркүлүү бөлөххө артыыс, ырыаһыт, спортсмен. Нэһилиэккэ кинини билбэт киһи диэн суох. Куруук ыалларга сылдьан бэрээдэги көрөр-истэр, сэрэтэр үлэни ыытар. Кини биир сүрүн ньыматынан бэрээдэги кэһэр дьону кытта биирдиилээн атах тэпсэн олорон кэпсэтэр, сүбэлиир эбит. Бастыҥ үлэлээҕин иһин салалтата служебнай массыына биэрбит. Былырыын 4 буруй тахсыбыт, бары арыллыбыттар. 3 буруй алҕас таҕыста диир. Кини үөһэттэн ыйыллан сыыппаралар түһэриллэллэрин сыыһанан ааҕар.

Холобур, быйыл бачча буруйу арыйыахтааххын диэн сорудах кэлэр, онтон аҕыйах буолаҕына ситэ арыйбатах, куһаҕан үлэлээх курдук көстөҕүн. Дьиҥэр, аҕыйах буруй тахсара үчүгэй буоллаҕа дии. 5 киһи штаты таһынан сотрудник аатын сүгэн участковайдарыгар көмөлөһөллөр, ДНД-га сылдьыһаллар, ыаллары кэрийэллэр, оскуола оҕолоругар бэсиэдэлэри ааҕаллар. Нэһилиэккэ иһэр дьон бааллар, 10-тан тахса киһи арыгытын эмтэтэн билигин үлэлии-хамсыы сылдьаллар. «Президент ыйааҕа туһалаата, дьон өйө-санаата уларыйда» диэн кэпсээнин түмүктүүр. Милиция старшай сержана Вячеслав Васильевич ис дьыала отделыгар үлэлээбитэ 5 сыл буолбут уонна 2010 с. номнуо «Милиция туйгуна» ааты ылбыт. Маны таһынан мэтээллээрдээх.

Ыччат политикатын программатынан чааһынай дьиэ туттубут, 3 оҕо амарах аҕата. Дьаһалта өйүүрүн, опорнай пуун тутан биэрбитин иһин махталын этэр.

ТЫА ХАҺААЙЫСТЫБАТА САЙДЫБЫТ

Эмис нэһилиэгэр тыа хаһаайыстыбата сайдыбыт эбит. Манна сүөһү, сылгы иитиитинэн күүскэ дьарыктаналлар. Дьаһалта тыатын хаһаайыстыбатын специалиһа Е.В. Захаров бу туһунан маннык кэпсээтэ: «Ынах сүөһү ахсаана билиҥҥи туругунан 967, мантан ыанар ынаҕа 368. Сылгы ахсаана 704, бу иһигэр биэтэ 320. Нэһилиэктэн 30 км тэйиччи сытар Олом Күөл диэн учаастакка саха сүөһүтүн иитиитинэн дьарыктанар «Тускул» ГУГП «Доҕор» филиала баар. Салайааччыта Кузьмин Егор Николаевич. Сүөһүлэрин ахсаана 70, ыанар ынаҕа 31. Маны таһынан Н.Е. Кузьмин баанынай хаһаайыстыбата баар. Эмис нэһилиэгэр уопсайа 18 баанынай хаһаайыстыба, биир «Эмис» ТХПК баар. Сылгы 3 сыллан бэттэх 130 төбөнөн элбээтэ. Манна убаһаларга субсидия көрүллэн элбэҕи көмөлөстө.

Ынах сүөһү ахсаана улаханнык хамсаабакка турар. Ол гынан баран кэпсэтэн көрдөххө эдэр ыаллар, баанынай хаһаайыстыбалар ыанньык ынаҕы элбэтэр баҕалаахтар. Ол эрээри тыа сиригэр харчы кырыымчыгынан кинилэр элбэх сүөһүнү атыылаһар кыахтара суох. Сайыҥҥы өттүгэр үүт туттаран, кыһынын оҕо пособиетынан, дьиэ кэргэҥҥэ биир үлэһит хамнаһынан, пенсиянан ииттинэн олороллор. Онон мин правительстволтан, тыа хаһаайыстыбатын министерствотыттан саҥа хаһаайыстыба тэриниэн баҕалаахтарга, баанынай хаһаайыстыбаларга тиҥэнэ ынах буолар сүөһүлэригэр чэпчэтиилээх субсидия, 3-5 сылга кредит көрүллэрэ буоллар диэн көрдөһүөхпүн баҕарабын. Быйыл бэйэбитигэр кыра убойнай сыах уонна эт астан полуфабрикат оҥорор сыах тэрийэр былаанаахпыт. Суолтан чугас буоламмыт атыылыырга табыгастаах. Онон биһиги нэһилиэккэ тыа хаһаайыстыбатыгар үлэхамнас күөстүү оргуйар».

Быйыл 75 саанын туолуохтаах, совхоз-колхоз чемпион сылгыныта Петр Васильевич Константинов ИП тэринэн сылгы, сүөһү иитиитинэн дьарыктанар. Кырдьаҕас үлэтин туһунан барытын сиһилии суруйан аҕалбыт. Онтон быһа тардан билиһиннэриим:

«Төрүт Эмиспин, кыра саастерана, Эмис нэһилиэгин бочуоттаах гражданина буолабын. Үсоҕолоохпун, сиэннэрдээхпин, хос сиэннэрдээхпин. Оҕолорум үөрэхтээх, олоххо бэйэлэрин миэстэлэрин булбут дьон.

Чөл олоҕу тутуһабын, олоххо сыаллаах-соруктаах олоруохха, бэйэ-бэйэҕэ болҕомтолоох, эйэлээх буолуохха. Билигин оҕолорбор, сиэннэрбэр анаан сылгы көрөбүн. Сылгы базата туппуппут, ону ситэрэн былаан быһыытынан дьиэлээн, сарайдаан, биэ ыырга станоктаан, бары көрдөрүүгэ эппиэттиир гына оҥостуохтаахпыт. Ыһыахха дьоммутун-сэргэбитин биэ кымыһынан күндүлүүр санаалаахпыт.

Бу үлэни-хамнаһы оҕолорум өйүүр, көмөлөһөр буоланнар олоххо киллэрэн эрэбит. Эдэр дьон ситэрэн-хоторон аныгылыы дьаһаныахтара, былааннара элбэх. Өр кэмнээх дьарыкпын ситэрэн кийиитим «Утум» диэн ИП тэринэн саҕалаан эрэр. Нэһилиэккэ үлэхамнас урукку курдук суох буолла, ол иһин үлэни кыайар дьон атын сиргэ барара элбээтэ, олохтоох нэһилиэнньэ аҕыйаан иһэр. Олохтоох былааска үлэ миэстэтин таһааралларыгар, тэрийэллэригэр сүбэлиэм этэ».

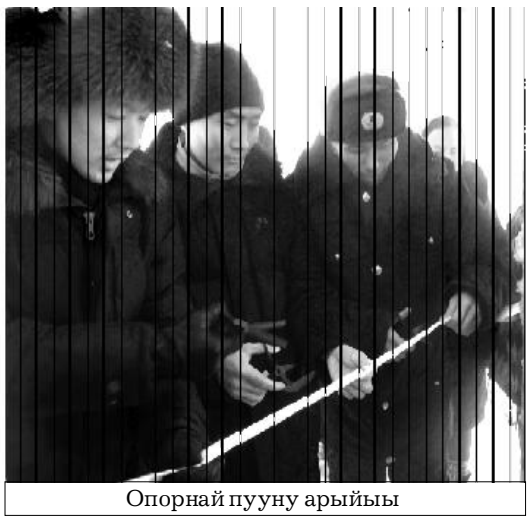

Опорнай пууну арыйыы

БАСТЫҤ ҮЛЭЛЭЭХ БАЛЫЫҺА

Балыыһа былырыын 75 сыллаах үбүлүөйүн бэлиэтээбит. 10 куойкалаах тэрилтэни эдэр, кэскиллээх быраас Л.И. Михайлова салайар. Любовь Ивановна 3 сыл анараа өттүгэр үөрэҕин бүтэрэн кэлэн сэбиэдиссэйдиир. Тэллэй ыспыт, эргэрбит, анна түспүт дьиэни сэбиэдиссэй туруорсан былырыын өрөмүөннэн ыарыһахтар үөрүүлэрэ үгүс. Балаһыанньаны чугастык ыытар. Онон 2006 сыл тохсунньу ыйыгар кулуун директора буолбута. Бастаан үлэлиигэ, дьону түмэргэ усулуобуйа суоҕа. Урукку кулуун быраҕыллан турара. Ол эрээри 25 сыл усталаах-туора тыгар үлэлээбит уопута Анисия Егоровнаны бу да сырыыга сөптөөх суолга сирдээбитэ. Улууспут биир убаастанар салайааччыта Данил Данилович эрэнэн, итэҕэйэн, чахчы директор үлэтин кыайыа диэн ыҥырбытын түһэн биэрбэт курдук ыллыктаах кытаанах санааны ылыммыта. Хаһан эрэ өрдөөҕүтэ көрдөөх эдэр сааһыгар элбэхтэ үҥкүүлээн ааспыт, олус истиҥник саныыр кулууба өтөхсүйэн, сайын ынах-сүөһү сөрүүкүүр сирэ буолан турарыттан санаата хараастан, итиэннэ төрөөбүт улууһун дьонугар туох эрэ күттүөннээҕи оҥорор баҕата баһыйан кулуубу саҥалыы сөргүтэргэ санаммыта. Онуоха «Патриотизм уонна гражданство» диэн темаҕа сайдыы бырайыагын суруйан 150 тыһ. солкуобайдаах грант тирэх буолбута. Бу харчыларын саҕалаабыт быһыытынан туттан, баара-суоҕа биир сайын иһигэр уонча сыл «хотон» буолан быраҕыллан турбут кулуубу саҥалыы өрөмүөннээн, чөлүгэр түһэрбиттэрэ. 2007 саҥа дьылы сөргүтүллүбүт, тупсарыллыбыт кулуупка көрсүбүттэрэ, кыра нэһилиэк саҥалыы тыыннанан сэргэхсийэ түспүтэ.

Билигин Маймаҕа кулуубун үлэтэ бастыҥнарга ааттанар. Оскуола үөрэнээччилэригэр «Дайыына» диэн фольклорнай ансаамбыллаахтар. Кыра нэһилиэк диэтэххэ, талааннаах, спортсмен, көхтөөх дьоно элбэх. Ааспыт фестивалларга 35 –тии киһини түмэ тардан кытыннарбыттара хайҕалга, кэпсэлгэ сылдьар. Олохтоохтор, ордук ыччат сыннаныгар кулуун сарсыарда уонтан киэһэ аҕыс чааска диэри аана аһаҕас. Манна кинилэр теннистииллэр, бильярд оонньууллар, музыка истэллэр. Миэбэлинэн, аппаратуранан толору хааччылынна. Ис оҥоһуута да тупсаҕай. Манна ыалдьыттаабыт эрэ барыта кулуун сылааһын, киэҥин-куоҥун, сырдыгын бэлиэтии, хайгыы көрөр-истэр. Маны барытын үлэттэн дьолун булбут, ыарахаттартан чаҕыйбат, булугас-талыгас өйдөөх-санаалаах, сатабыллаах салайааччы Анисия Егоровна иилээн-саҕалаан кэллэ. Кини олоҕун мин кустук араас дьүһүнүгэр дьүөрэлии тэҥнээтим. Кэпсээнин түмүгэр „Дьахтар дьоло туохханый?” диэн ыйытыыбар:

— Дьиэ-уот тэринэн, оҕо төрөтөн, улаатыннаран, үлэһит оҥортоон, олохторун тэрийсэн, сиэннэри көрөр-истэр – дьахтар дьоло. Сөбүлүүр дьыалаҕынан дьарыктанар, онтон дуоһуйуунуылар, чугас дьонуҥ, оҕолоруҥ-уруулларыҥ этэҥҥэ доруобайдык олороллоруттан ордук туох атын дьол баар буолуон сөбүй? Ол гынан баран, бириэмэ наһаа түргэнник аахар эбит. Номнуо 60 сааспар үктэнним да, кырдьыбыт курдук санаммаппын. Арай, үлэ, олох муударастарын барытын иҥэриммит, сиппит-хоппут, бөҕөргөөбүт, муударай саас быыыытынан сыаналыыбын.

ИНБЭЛИИТТЭР - ИННИКИ КҮӨҺҤЭ

Инбэлииттэр обществоларын туһунан председатели солбуйааччы, нэһилиэк бочуоттаах олохтооҕо М.Е. Сутакова кэпсээтэ. Обществоҕа 32 инбэлиит, ол иһигэр 1 оҕо киирэр. Эмис инбэлииттэрэ инники күөҥҥэ сылдьаллар, ыллыы, күрэхтэһэ атын улуустарга тиийэ бараллар. Сыл аайы дьаһалта көмөтүнэн инбэлиит күнэ тэрээһиннээхтик ыытыллар. Баанынай хаһаайыстыбалар спонсордыыллар, ас астаан биэрэллэр.

Маны таһынан «Белая трость» тэрээһинигэр көмө оҥороллор. Дьаһалта чэпчэки сыанаҕа оптовайтан бородуукта аҕалан биэрэр, транспорынан босхо хаччыйар. Общество элбэх тэрээһини ыытар. Үлэтэ көхтөөх, бары актыыбынай позициялаах дьон. Ол да буоллар ыалдьар дьон кыһалҕалара элбэх. Дьиэ өрөмүөнүгэр көмөҕө, барар-кэлэр проезтарыгар наадыйаллар.

В. РЫКУНОВА

Кэрэ эйгэтигэр

ДЬОҺУН ААТТААХ «ДЬҮӨГЭЛЭР»

Ааспыт ыйга А. Шестаков аатынан культура киинигэр биһиги улууспут аатын республикаҕа элбэхтэ ааттаппыт, араас үрдүк таһымнаах ырыа күрэхтэрин лауреаттара, дипломаннара, биһиги киэн туттар «Дьүөгэлэр» вокальнай ансамблбыт 20 сыллаах айар үлэтин бэлиэтиир дьоро киэһэтэ буолла. Бу күн ансамбль кыттыылаахтарыгар, көрөөччүлэргэ даҕаны ураты долгтуулаах, үөрүүлээх буолла. Ол курдук, ССРС культуратын туйгуна, 40 сыл культура эйгэтигэр утумнаахтык үлэлээбит Елена Кутукова салайааччылаах коллектив өр сыллаах айар үлэтэ үрдүктүк сыаналанан, народнай диэн дьоһун ааты ылла.

Бу үөрүүнү үллэстэ, эҕэрдэлии Дьокуускай куораттан кэллилэр А. Кулаковскай аатынан норуот айымныытын дьиэтин культураҕа салаатын начальника Саргылана Адамова, Саха сирин мелодистарын ассоциациятын бастакы салайааччыта, СР культуратын үтүөлээх үлэһитэ Алексей Калининскай — Лунха Өлөксөй, СР культуратын үтүөлээх үлэһитэ Данил Санников, А. Кулаковскай аатынан норуот айымныытын дьиэтин музыкаҕа салаатын салайааччыта, мелодист, ырыаһыт, СР культуратын үтүөлээх үлэһитэ Исай Брызгалов.

Төгүрүк остуол тула улуус мелодистарын кытта көрсүһүүгэ кэлбит ыалдьыттар «Туллук хаара» түмсүү үлэтигэр үгүс сүбэни биэрдилэр, атын улуустарга үлэ хайдах барарын билиһиннэрдилэр, санаа атастастылар.

«Дьүөгэлэр» сүнньүнэн олохтоох мелодистар ырыаларын дьон-сэргэ истиитигэр таһааралларa ураты кэрэхсэбиллээх буолара. Ол суолу тутуһан, бу да күн үгүс саҥа ырыалары толордулар. Урут биирдиилээн толорууга ылламмыт ырыалар бу сырыыга аранжировкаланан, хас да куоласка араарыллан ансамблга олус уратытык, өссө кэрэ буолан иһилиннилэр. Ансамбль биир уостан түһэрбэккэ сөбүлээн ыллыыр айымныытынан Ксенофонт Уткин тылларыгар, Елена Кутукова суруйбут «Ыллана туруо» диэн ырыата буолар. Маны сэргэ Елена Кутукова Лена Юргина тылларыгар айбыт «Ыллатыый дууһабын» диэн ырыатын Афанасий Татариновтыын толорбута сонун, сэргэх буолла.

Дьоро киэһэ улуус мелодистара кыттыыта суох буолбата. Ол курдук нарын, ис киирбэх ырыалардаах мелодист, «Намыына» вокальнай ансамбль салайааччыта, ырыаһыта Антонина Охлопкова, Саха сирин биллиилээх мелодиһа Светлана Кудрина, мелодистар Афанасий Татаринов, Андрей Замятин ырыанан эҕэрдэлээтилэр. «Табалар» диэн Светлана Кудрина республикаҕа киэҥник биллибит ырыата быйыл айыллыбыта 45 сыла туолбутунан, «Дьүөгэлэр» бу ырыаны сэргэхтик толорон ырыа авторын, истээччилэри даҕаны олус долгуттулар. Афанасий Татаринов салайар «Уолан» эр дьон вокальнай ансамбла «Дьүөгэлэри» үрдүк ситиһиилэринэн эҕэрдэлээн кытынна.

Коллектив ырыаһыттара тустаах үлэлэрин кэнниттэн, хаһан да бүппэт дьиэ-уот түбүгүттэн быыс булан, биир бириэмэҕэ түмсэн маннык ырыанан утумнаахтык дьарыктаналлара, биллэн турар, улахан кыһамныыттан, ырыаҕа бэриниилээх буолууттан тахсар. Ону бу күн ансамбльга тэриллиэҕиттэн сылдьыбыт Людмила Рехлясова, Ульяна Новгородова «За вклад в развитие народного художественного творчества РС(Я)» диэн үрдүк суолталаах бэлиэни ылбыттара туоһулуур. Ханнык баҕарар дьарыкка дьиэ кэргэн өйөбүлэ баар буоллаҕына үлэ таһаарыылаах буоллаҕа. Ол курдук холобур быһыытынан ырыаны олохторун ымыыта оҥостубут Дарья уонна Василий Новгородовтар дьиэ кэргэни да аҕалыахха сөп. Кинилэр иэйиилээх дуэттара көрөөччүлэри олус долгутта, оттон Василий Новгородов истиҥ сольнай ырыатынан концеры ситэрэн, киэргэтэн биэрдэ. Онон бу сыанаҕа Дарья Новгородова культура уонна духуобунас министерствотын Бочуотунай грамотатын ылбыта бүтүн дьиэ кэргэн, коллектив үөрүүтэ буолла.

Народнай ааты ылбыт хочобут ырыаһыт далбар хотуттарын улуус дьаһалтатын баһылыгын социальнай боппуруоска солбуйааччы И.Р. Попов, культура управлениетын начальника Н.А. Соловьев кэлэн эҕэрдэлээтилэр, улуус Бочуотунай грамоталарын, тыыннаах сир симэҕэ сибэккилэри туттардылар.

Саалаҕа мустубут ырыаны кэрэхсээччилэр бу киэһэ тэҥнэ ыллаһан дуоһуйа сыннньаннылар, сорохтор киирии билиэтинэн үрүҥ көмүс оҥоһукка сертификат сүүйэн үөрэн-көтөн сэргэхсийэн тарҕастылар

А. ЗАМЯТИН,
обществ. корреспондент

Күннэтэ көрөр дьоммут

БИБЛИОТЕКАРЫ — АЙЫМНЫЫЛААХ, СЭРГЭХ ИДЭ

Нам сирин Хамаҕатта нэһилиэгин маанылаах кийиитэ, Муома улууһуттан төрүттээх Христина Николаевна Семенова — биһиги күндүтүк саныыр, убаастыыр доҕорбут 75 сааһын туолар үөрүүлээх күнүнэн итиитик-истиҥник сүһүөхтээх бэйэбит долгуйан туран эҕэрдэлиибит!

1960 с. культурнай-сырдатар училищены бүтэрэн баран Муома оройуонун Индигир сельскэй кулуубугар сэбиэдиссэйдээбитэ. Христина Николаевна маҥнай үлэтин Хамаҕатта оскуолатын интернатыгар 1962 с. иитээччинэн саҕалаабыта. Сэбиэдиссэйэ Марфа Степановна Москвитина сүрдээх үлэһит, хаһаайыстыбаннай киһи этэ. Оҕолор олорор, үөрэнэр усулуобуйаларыгар олус кыһаллара. Оччотооҕуга интернат маһынан оттуллара. Воспитатель киэһэ 10 чаастан ньээҥкэҕэ оҕолорун туттарар. 1965 сыллаахха Василий Трифонович Слепцов Хамаҕатта орто оскуолатын директорынан ананан үлэлии кэлэн баран, Христина Николаевнаны идэҕинэн үлэлиэхтээххин диэн оскуола библиотекатыгар көһөрбүтэ. Онтон ыла оскуола библиотекатыгар 8 сыл үлэлээбитэ.

Оскуола 1964 с. ахсынньы ыйга үлэҕэ киирбитэ. Комиссия үчүгэй сыананан туппута. Саҥа оскуола Хамаҕатта олохтоохторугар барыларыгар улахан үөрүү этэ. Оскуола күлүүһүн директор Слепцов Василий Трифонович туппута. 320 миэстэлээх, киэҥ-куоҥ сырдык кылаастардаах, физзаллаах, сыттыын-сымардыын сип-сибиэһэй этэ. «Саҥа оскуоланы ситэрии, үлэ-хамнас күөстүү оргуйара, субуотунньук бөҕө, дьон-сэргэ бары үөрэ-көтө түмүллэн үлэлиирбит», — диэн Христина Николаевна оччотооҕу кэмнэри долгуйан ахтар.

Библиотека үлэтэ тэбистэҥҥэ, оҕолор үөрэхтэрин билиилэрин үрдэтэр сыаллаах араас стендэлэр, литературнай аҕыылар, сценарийдар суруйуулара, саҥа киинэлэри пропагандалааһын, саха суруйааччыларын туһунан быыстапкалары тэрийии Христина Николаевна сатабыллаах, былааннаах үлэтэ буолбута. Хамаҕатта орто оскуолата олимпиадаларга оройуоҥҥа, республикаҕа ситиһиилээхтик кыттара, үгүстүк бириистээх миэстэлэри ылара. Библиотека наһаа дьаданы, онон учууталларга араас предметнэй сурунааллары суруйан көмө оҥороро, оройуон библиотекатыттан передвижной фондаттан уларсара. Республиканскай бибколлектортан киирэн кинигэ талан илдьэ таһааран учууталларга көмөлөһөр этэ.

1976 сылтан Хамаҕатта нэһилиэгин библиотекарынан ананан үлэлии кэлбитэ. Дьэ, онтон ыла нэһилиэк, совхоз үлэтин тэҥҥэ санныгар сүгэн үлэлэһэн барбыта. Фермаларга кыһыл муннуктарга, ходуһаларга отуга өрүһү тыынан кинигэ кэһиилээх туоруура, сайылыктарга күүтүүлээх ыалдьыт буолбута. Сааскы ыһыы, хомуур үлэтин, үүт ыаһынын, төрөлкөй ньирэйи төрөтүү кистэлэҥнэрин, сүөһүнү уотуу туһунан араас өрүттээх кинигэлэрдээх, лозуннардаах, көрдөрөр наглядной пособиелардаах үлэтэ-хамнаһа өссө күүрүүлээх буолбута. Совхоз үлэтин ситиһиитэ — бу эмиэ кини ситиһиитэ этэ. Механизатордар, суоппардар, комбайнердар, специалистар, салайааччылар, нэһилиэнньэ бүттүүн Христина Николаевна библиотекатыгар сүбэ-ама ыла, сонун сурунаал, кинигэ аҕа, бэйэтин кытта сэһэргэһэн дуоһуйан бараллара. Кулууп үлэтэ, араас куоталаһыылар стендэлэрэ, сценарийдара барыта кинитэ суох барбат этэ.

Христина Николаевна олоҕун аргыһа Николай Иннокентьевичтыын 3 күбэй оҕолоохтор, 8 сиэн, 1 хос сиэн.эбэлэрин-эһэлэрин олохторун салгыыллар. Бары туруу үлэһиттэр, үрдүк үөрэхтээх специалистар уонна үөрэнэ сылдьаллар.

Христина Николаевна үлэтин уопсай ыстааһа 39 сыл. Икки төгүл сельсовет депутатынан талылла сылдьыбыта. Үлэтэ сыаналанан элбэх наҕараадаларынан бэлиэтэммитэ. Ол курдук 2000 с. үлэ ветерана буолбута, РСФСР «Билии» обществотын, ССКП Обкомун, Саха АССР Министрдэрин Советын, культуратын министерствотын, нэһилиэк, оскуола Бочуотунай грамоталарынан, Махтал суруктарынан наҕараадаламмыта, араас күрэхтэһиилэргэ куруук бастакы миэстэлэри ылаттыыра.

Күндү дьүөгэбит, доҕорбут, өр сылларга этэҥҥэ олор, оҕолоргор, сиэннэргэр суон дурда, хахха буоларгар баҕарабыт.

А.М. ИВАНОВА
Хамаҕатта
(Төлөбүрдээх төрүөккэ бэчээттэнэр)

Космонавтика 50 сылыгар

НАУЧНАЙ СИТИҺИИТТЭН ӨРӨ КӨТӨҔҮЛЛЭН

Киһи аймах куйааарга бастаан көтүүтэ, космоһы баһылааһына хайыы-үйэ 50 сыла бу тийийэн кэллэ. Оччотооҕуга 1961 сыл муус устар 12 күнүгэр Нам оройуонун тыатын хаһайыстыбатын бастыҥнарын сүбэ мунньаҕа культура оройуоннааҕы кулуубугар ньиргиччи үлэлии турдаҕына (бадаҕа күнүс 3-4 чаас диэки) партия райкомун 1-кы секретара Егор Михайлович Филиппов олус үөрүүлээх сонуну — куйааарга советскай космонавт-пилот Юрий Гагарин «Восток» космическай хараабылынан сири тула эргийэн эрэрин өрө көтөҕүллүүлээхтик иһитиннэрдэ. Ону бары олус долгуйан ньиргиэрдээх ытыс тыаһынан, уруйдаан-айхаллаан иһиттибит.

Егор Михайлович бу килбиэннээх ситиһиинэн Коммунистическай партия Киин Комитетыгар т/х-тын бастыҥнарын сүбэ мунньаҕын кыттыылаахтарын аатыттан эҕэрдэ телеграмманы ыытарга этии киллэрдэ. Тылын-өһүн комсомол райкомун 1-кы секретара В.М. Бочкарев суруксут бэрдэ өр-өтөр гыммата. Эмиэ ньиргиэрдээх ытыс тыаһынан оройуон т/х-тын бастыҥ үлэһиттэрэ куйааарга сири тула эргийэ сылдьар Юрий Гагарины, советскай науканы эҕэрдэлээн, космонавт сиргэ этэҥҥэ эргийэн кэлэригэр баҕаран телеграмма ыытан турабыт.

Дьэ, онон дьон барыны айар дьоҕурдаах наукалаах төрөөбүт Ийэ дойдутунан, Коммунистическай партиянан киэн туттуута өссө төгүл күүһүрбүтэ. Тыа хаһаайыстыбатын хас биирдии үлэһитэ саҥаҕа, бастыҥ уопукка тирэҕирэн таһаарыылаахтык үлэлээн үүнүүнү үрдэтэргэ, үүтү-эти элбэтэргэ бастыҥ холобурунан Хамаҕатта Ленин аатынан колхоһа 1961 с. Саха республикатын хонуутун үлэһиттэригэр үс төгүл быһаарар суолталаах үлэҕэ — ыһыыга, хомуурга уонна уоҕурдууну (ноһуому) баһынаҕа киллэриигэ социалистическай куоталаһыыны көҕүлээһинэ уонна олору чиэстээхтик толоруута буолар.

Бу ыҥырыыны көҕүлээбит, быһаччы таһаарыылаахтык үлэлээбит механизатордарынан уонна күүрээннээх үлэни тэрийсибит, күннэтэ салайсыбыт дьоннорунан М. Шарапов, И. Андросов, С. Винокуров, Н. Семенов, Е. Сивцев о.д.а. буолбуттара. Сааскы ыһыы кэмигэр колхоз үс хонуутун биригээдэтин үлэһиттэрэ икки сменанан хонуутааҕы отууга хоно сылдьан түүннэри-күнүстэри өрө көтөҕүллэн үлэлээбиттэрэ уонна бурдугу ыһыыны үрдүк хаачыстыбалаахтык 5 хонук иһинэн утуу-субуу бүтэрбиттэрэ.

Лениннэр ыһыы кэмигэр саҥа ньыманы бары иэҥҥэ 1110 гектарга туттубуттара. Минеральнай уоҕурдууну сиэмэни кытта бииргэ (локально) киллэриигэ төһө да онно сөптөөх («СУК-24») сеялка суох эрдэҕинэ гектарга 20 кг аммиачнай селитраны, 20 кг суперфосфаты сиэмэни кытта булкуйан ыһары ситиспиттэрэ. Күн-дьыл төһө да ардаҕынан хатаҕалаабатар сиэмэ тахсыыта көхтөөх, хойуу буолбута, былааннаах үүнүүгэ эрэл үөскээбитэ.

Колхоз республикаҕа таһаарбыт иккис ыҥырыытынан үүнүүнү сүтүгэ суох кылгас агрономическай болдьоххо бүтэрэргэ уонна хадьымалы тиэрии былаанын балаҕан ыйын иһинэн бүтэрэргэ диэн этэ. Ону эмиэ чиэстээхтик толорбуппут. Комбайнердар Н. Авксентьев, Г. Касьянов, И. Аммосов, А. Мокрощупов бурдук быһыытын 11,5 күнүнэн бүтэрэн 1110 гектартан 1 гаттан ортотунан 8,1 центнер үүнүүнү хомуйбуттара, эбэһээтэлистибэ туолбута. Оройуон атын хаһаайыстыбалара ити сыл бурдук былааннаах үүнүүтүн ырааҕынан толорботохторо. Үс хонуулаах паардаах севооборот схематынан эһиилги ыһыыга анаан 720 гектар хадьымал хорутуллар былаанын балаҕан ыйын иһинэн хорутуллан бүппүтэ.

Биһиги колхозпут республикаҕа таһаарбыт үһүс ыҥырыыта саҥаны олоххо киллэрии буолан олус улахан суолталааҕа, кэскиллээҕэ. Саха сиригэр аан маҥнай ноһуому киллэриигэ бастыҥ технологияны анал «РПТМ 2» тракторга холбонор разбрасывателлэр нөҥүө биир тэҥ дэхситик 3000 т кур ноһуому баһынаҕа ыстарыахпыт диэн ылыммыт сорукпутун 4200 тоннаны 130 гектарга алтыннны 1 к. киллэрэн турабыт. Манна С. Семенов тракторнай биригээдэтин 5 тракториһа прицепной трактор тракториһа Д.Е. Дьяконов кинилэри тохтоло суох олус ылбаҕайдык туттан-хаптан толору ноһуомунан тиэйэн иһэрэ.

Дьэ, ити курдук, советскай наука куйааарга «Восток» космическай хараабылынан Ю.А. Гагарины көтүппүт үөрүүлээх күнүгэр оройуон т/х-тын бастыҥ үлэһиттэрин мунньаҕар саҥаны, бастыҥы олоххо киллэриини кэҥэтэн иһиэххэ диэн ыҥырыыларын Ленин аатынан колхоз үлэһиттэрэ бэйэлэрин айымныылаах, таһаарыылаах үлэлэринэн толорсубуттара. Хонуу үлэтигэр хамаҕатталар курдук үс быһаарыылаах үлэҕэ бары өрө көтөҕүллэн үлэлээбит дьоннордоох хаһаайыстыба ааспыт үйэҕэ Саха сирин үрдүнэн суоҕа.

И. ЕРЕМЕЕВ,
урукку колхоз кыл. агронома

АҔЫЙАХ ТЫЛ МИННЬИГЭС

Уопсай дьиэлэр бөхтөрүн ыраастааһынынан дьарыктанар С.С. Новиков управляющай компанията 2011 с. 1-кы кварталын устата 273 м^3 бөҕү ыраастаан таспыт. Рабочайдарга, трактор өҥөтүгэр 170,950 солк. төлөммүт. Октябрьскай, Ленин аат. уулуссаларга икки туалет ыраастаммыт. Бөх иһин харчыларын төлөөбөт дьон бааллар. Ол курдук Ленин уул. 13 №-гэр олорор биир ыалбылырыын от ыйыттан, эмиэ бу уулусса 9 №-дээх дьиэтигэр олорор ыал былырыын сэтинньиттэн ыла харчыларын төлүү иликтэр.

В. РЫКУНОВА

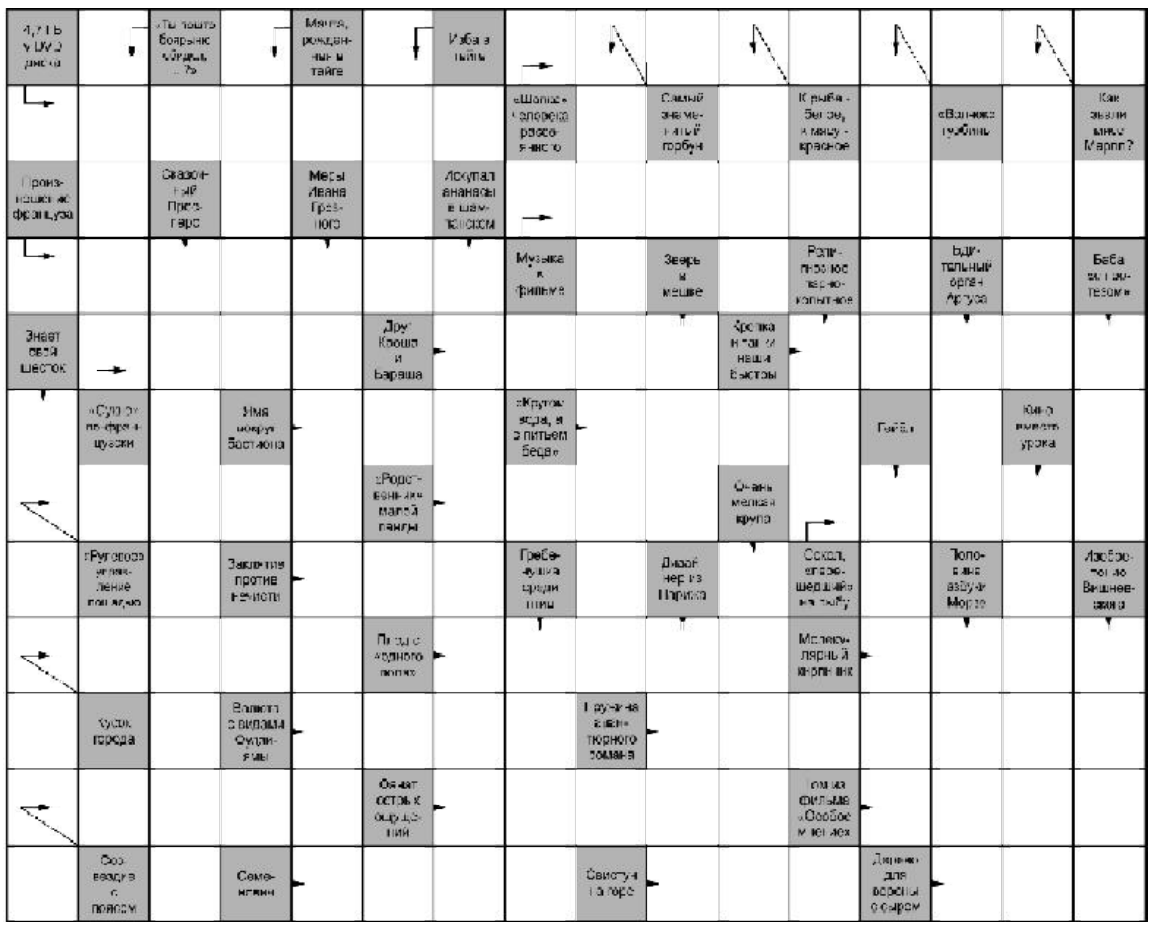

Почему китайцы так долго не могли запустить своего космонавта на орбиту? А никто не соглашался лететь в космос на ракете, на которой было написано: Made in China!

* * *

У россиян любое недомогание находит спасительное объяснение: "Погода меняется!"

* * *

Разговор двух блондинок:

- Я очень давно телевизор не смотрела. А сейчас включила - и так удивилась, мир - то уже совсем другой!

- А что там?

- Когда я в последний раз его включала, тушь удлинняла ресницы в три раза, а сейчас - в 12! Прогресс!

* * *

Жена на банкете говорит мужу:

- Вот так всегда, после пятой рюмки коньяка ты превращаешься в отвратительное животное!

- Но я не пил!

- Зато я выпила!

* * *

После повышения штрафов водители перестали ездить на передних сиденьях, чтобы не пристёгиваться.

* * *

Утренний обход в больнице. Первая палата:

- Диагноз?

- Геморрой.

- Чем лечат?

- Йодом мажут.

- Жалобы есть?

- Нет.

Вторая палата:

- Диагноз?

- Ангина.

- Чем лечат?

- Йодом мажут.

- Жалобы?

- Пусть мне первому мажут.

* * *

Читает мама своей дочери на ночь сказку. А дочь ей говорит:

- Может, завтра почитаешь?

Мать спрашивает:

- Почему?

Ответы на сканворд №42-43

Ч	А	Й	К	А	■	Р	■	А	■
■	Н	■	А	■	В	У	А	Л	Ь
У	Г	О	Л	Ь	■	К	■	Е	■
■	Е	■	И	■	М	А	С	К	А
■	Л	О	Б	■	Я	■	Т	О	Р
■	■	Т	Р	О	С	■	Р	■	Е
О	■	Е	■	П	О	М	Е	Л	О
Ч	А	Л	М	А	■	О	К	О	П
К	■	Л	■	Л	Е	П	О	Т	А
О	Х	О	Т	А	■	С	Т	О	Г

Дочь:

- Спать хочу!!!

* * *

Технику безопасности при работе на шлифовальных станках я знаю, как свои три пальца.

* * *

Чтобы муж не отворачивался к стенке, находчивая жена кладёт туда тёщу.

* * *

Остановки для транспорта специально разрабатывались для нашей погоды.

Дизайнеры учли всё. На случай жары они сделали стеклянные крыши. На случай ветра - проёмы в стенах. На случай мороза - железные сиденья.

* * *

Планы на будущее, не соответствующие вашим финансовым, умственным и физическим возможностям, называются мечтами.

* * *

Разговаривают две девушки:

- Как твой новый бойфренд?

- Я его бросила, оказался обманщиком. Говорил, что богатый, а в списке Форбс его нет.

* * *

- Чем ты занимаешься на работе?

- Прихожу и начинаю считать до пяти!

- А что потом?

- А в пять у нас рабочий день заканчивается.

* * *

- Мне на голову шкатулка упала...

- А что в ней было?

- Ничего...

- А в шкатулке?

* * *

Уборщик просит у директора банка:

- Вы не могли бы дать мне ключ от хранилища, а то мне каждый день приходится по полчаса возиться со шпилькой, чтобы открыть и прибраться там?

* * *

Прыгнули два парашютиста. Вдруг один другому говорит:

- Хочешь яблоко?

- Хочу.

Съели.

Первый опять:

- Хочешь яблоко?

- Хочу.

Съели.

Так повторяется пять раз. Второй удивлённо спрашивает первого:

- А где ты их берёшь?

- У тебя же за спиной целый рюкзак!

* * *

В налоговой инспекции:

- Как нам стало известно, вы скрыли часть своих доходов!

- Ничего я не скрывал! Просто в графу "доходы" все нули не поместились.

* * *

Спрашивают олигарха:

- Где вы заработали свой первый миллион?

- На Крайнем Севере: загрузил полный самолет снега и продал его в одну африканскую страну.

- Продали снег?

- Почему снег, самолет.

Оҕуруотчуттарга сүбэлэр

МУУС УСТАР ХАЛАНДААРА

Оҕуруот аһын олордорго, көһөрүүгэ табыгастаах күннэр: 1, 2, 4-6, 10-17, 19-30.

Помидор – 5-7, 10, 11, 16. Биэрэс – 6, 9, 10, 13-15. Баклажан – 10, 11. Хаппыыста – 1, 2, 5-7, 10, 11, 14, 15, 20-22, 27-29. Хортуоппуй – 19, 22-24 (араскылата таһаарабыт). Арбуз – 5-7, 10, 11. Кабачок – 5-7, 10, 11, 16.

Бу күннэргэ олордуллубат – 3, 7-9, 18, 25-27.

АРБУҺУ АҺАҒАС СИРГЭ ОЛОРДУУ

Арбуһу огурсу курдук үүннэрэҕит, анаан ыйыыр наадата суох, сиргэ сытан үүнэр. Арбуз дьоҕус астаах, эрдэ ситэр суортара: Огонек, Стокс, Ультраранний, Сахарный, Малыш, Кримсон Свит о.д.а. Рассадатын муус устар 15 күнүттэн – ыам ыйын 1 күнүгэр дылы олордуллар, хойутаатахха арбуз аһын күһүн хойут биэриэҕэ.

Эмтээһин: 20 мүнүүтэ устата марганцовка розовай суурадаһыныгар сытыараҕыт, ол кэнниттэн ыраас уунан сайҕыыгыт. Эбэтэр 100 грамм ууга 2 хааппыла «Эпин» кутан сиэмэлэри 4 чаас тутаҕыт. Эмтиир уугут 20 кыраадыс сылаас буолуохтаах.

Аһаҕас сиргэ арбуһу олордоргутугар сиэмэтин тымныыга эрчийии улахан наадалаах. Эмтээн баран сииктээх сиэмэни холодильник аллараа полкатыгар 1 суукка сытыараҕыт, онтон таһааран баран сииктээх буорга ыһаҕыт. Рассада 3 сэбирдэхтэннэҕинэ туспа иһиттэргэ көһөрүллэр.

Арбуз киһи доруобуйатыгар туһата элбэх, тимирэ элбэх буолан малокровиелаах дьоҥҥо туһалаах, ону таһынан быар, бүөр, куртах, сүрэх, атеросклероз ыарыыларыгар холестерины суох оҥорор, эмтиир аналлаах.

Арбуз эргиччи күннээх сиргэ, элбэх кумахтаах, көпсөркөй, үчүгэй уоҕурдуулаах буорга табыллан үүнэр. Сибиэһэй ноһуомҥа арбуһу үүннэриллибэт, амтана мөлтүүр. Хортуоска, помидор, хаппыыста үүммүт сиригэр олордуохха сөп. Тыалтан харыстаан аттыгар подсолнух, кукуруза олордор табыгастаах. Аһаҕас сиргэ арбуһы ыам ыйын бүтэһик күннэригэр олордобут. Киэһэтин лутрасилынан, пленканан сабыы оҥоһуллар.

Сир ирбитин, буор 12-13 кыраадыс сылыйбытын кэннэ олордобут, биһиги кылгас сайыммытыгар биир умнаһынан үүнэр. Арбуһу олордуох иннинэ «Эпин» растворунан ыстахха, рассада стреһэ суох олороругар, аһа эрдэ ситэригэр көмөлөһөр. Үрдүгэ 30 см, туората 70 см грядкаҕа арбуһу икки арда 50-70 см гына олордобут. Биир укка 2-3 арбуһу хаалларан үүннэриэххэ сөп.

Арбуз сайыны быһа ууга наадыйар. Аһа ситэр кэмигэр ууну наһаа кутуллубат. Кутар уугут 18-20 кыраадыс сылаас буолуохтаах. Эбии аһатыы арбуз олордуллубута нэдиэлэ буолбутун кэннэ оҥоһуллар. Минеральнай уоҕурдуу мочевина, суперфосфат, азофоска 1 ост. ньуоска 10 л ууга оҥоһуллар. Нэдиэлэҕэ биирдэ хас биирдии арбузка биирдии киилэ тиксэр гына кутуллар. Нэдиэлэ аайы уларыта сылдьан аһатыҥ. Арбуз илиинэн куоппаһырдыыга наадыйар. Ситтэҕинэ өҥө сырдыыр, эриэнэ чуолкайдык көстөн кэлэр. Охсуолаатахха бүтэй тыас иһиллэр. Арбуз аһа ардахтан, сиктэн сытыйбатын диэн анныгар кыра хаптаһын уураргытын умнуман.

Л.П. РЕШЕТНИКОВА
Нам с.

АҒЫЙАХ ТЫЛ МИННЬИГЭС

Бу ый саҥатыгар Мэҥэ-Хаҥалас улууһун Төхтүр нэһилиэгэр «Эдэртэн эрчими эҥэрдэһэн» диэн 45-тэн аҕа саастаахтарга республикатааҕы үҥкүү күрэҕэ буолан ааста. 7 улуустан 15 коллектив, 200 –тэн тахса кыттааччы икки күн үс туурунан күрэхтэстилэр. Араас кэрэ үҥкүүлэри туруорбуттар. Сахалыы үҥкүүгэ таҥастарынан, ахсааннарынан Тааттаттан «Алаас хотуна» (Чычымах), кинилэри сэргэ олохтоох үҥкүүһүттэр биһирэннилэр. Бастыҥнар ортолоругар эдэрдии эрчимнээх үҥкүүһүт аатын 72 саастаах П.П. Корнилов (Чычымах), кэргэнинээн краковяктаан бастыҥ паара аатын ыллылар.

Биһиги улуустан «Ретро-Данс» (Хамаҕатта) үс үҥкүүтэ: танго, «Уйгу быйаҥ ыһыаҕа», «Кырдьыбат вальс» үрдүк сыаналары ылан, кыайыыны кэрэһэлиир гран-при дипломунан, сертификатынан уонна видеокамеранан наҕараадаланна. Дьүүллүүр сүбэ түмүк этиитигэр «Ретро-Данс» коллектив, салайааччы Л.А. Андросова үҥкүүлэри туруоруулара үчүгэйин, сценическай культура үрдүгүн бэлиэтээн, республикаҕа атыттарга холобур буолар өссө үрдүк ситиһиини баҕарда.

Р. СОФРОНОВ

gismeteo Намцы	16.04 СБ	17.04 ВС	18.04 ПН	19.04 ВТ	20.04 СР	21.04 ЧТ	22.04 ПТ
Облачность							
Осадки							
Температура днем °С	-6°	-4°	-2°	0°	0°	+1°	+1°
Температура ночью °С	-17°	-16°	-7°	-2°	-3°	-3°	-3°
Давл. мм рт.ст.	756	759	749	754	759	762	761
Влажность %	96	96	98	99	100	100	99
Ветер м/сек	1 ЮЗ	1 СЗ	3 ЮВ	3 ЮВ	2 Ю	2 ЮВ	0 Ш
Комфорт °С	-6	-4	-4	-2	-1	0	+1

Понедельник, 18 апреля
Профилактика до 11.45
11.45 Мультфильм
12.00, 15.00, 18.00, 23.30 Новости
12.20 Модный приговор
13.20 Детективы
14.00 Другие новости
14.20 Понять. Простить
15.20 Хочу знать
15.50 Т/с «Обручальное кольцо»
16.50 Федеральный судья
18.15 Т/с «След»
18.55 Давай поженимся!
19.55 Пусть говорят
21.00 Время
21.30 Т/с «Женские мечты о дальних странах»
22.30 Д/ф «Поединки. «Выбор агента Блейка»
23.50 Т/с «Следствие по телу»
00.45 Х/ф «Народ против Ларри Флинта»
03.20 Т/с «Вспомни, что будет»

Вторник, 19 апреля
05.00 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00, 18.00, 23.30 Новости
09.05 Контрольная закупка
09.40 Жить здорово!
10.50 Жкх
11.45 Женский журнал
12.20 Модный приговор
13.20 Детективы
14.00 Другие новости
14.20 Понять. Простить
15.20 Хочу знать
15.50 Т/с «Обручальное кольцо»
16.50 Федеральный судья
18.15 Т/с «След»
18.55 Давай поженимся!
19.55 Пусть говорят
21.00 Время
21.30 Т/с «Женские мечты о дальних странах»
22.30 Д/ф «Поединки. «Выбор агента Блейка»
23.50 На ночь глядя
00.50 Х/ф «Максимальное ускорение»
02.45 Х/ф «Туман»

Среда, 20 апреля
05.00 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00, 18.00, 23.30 Новости
09.05 Контрольная закупка
09.40 Жить здорово!
10.50 Жкх
11.45 Женский журнал
12.20 Модный приговор
13.20 Детективы
14.00 Другие новости
14.20 Понять. Простить
15.20 Хочу знать
15.50 Т/с «Обручальное кольцо»
16.50 Федеральный судья
18.15 Т/с «След»
18.55 Давай поженимся!
19.55 Пусть говорят
21.00 Время
21.30 Т/с «Женские мечты о дальних странах»
22.30 Среда обитания
23.50 Т/с «Белый воротничок»
00.40 Х/ф «Лжец, лжец»
02.20 Х/ф «Второй шанс»

Четверг, 21 апреля
05.00 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00, 18.00, 23.30 Новости
09.05 Контрольная закупка
09.40 Жить здорово!
10.50 Жкх
11.45 Женский журнал
12.20 Модный приговор
13.20 Детективы
14.00 Другие новости
14.20 Понять. Простить
15.20 Хочу знать
15.50 Т/с «Обручальное кольцо»
16.50 Федеральный судья
18.15 Т/с «След»
18.55 Давай поженимся!
19.55 Пусть говорят
21.00 Время
21.30 Т/с «Женские мечты о дальних странах»
22.30 Человек и закон
23.50 Судите сами
00.50 Х/ф «Трудная мишень»
02.40 Х/ф «Газета»

Пятница, 22 апреля
05.00 Доброе утро
09.00, 12.00, 15.00, 18.00 Новости
09.05 Контрольная закупка
09.40 Жить здорово!
10.50 Жкх
11.45 Женский журнал
12.20 Модный приговор
13.20 Детективы
14.00 Другие новости
14.20 Понять. Простить
15.20 Хочу знать
15.50 Т/с «Обручальное кольцо»
16.50 Жди меня
18.20 Поле чудес
19.10 Давай поженимся!
20.00 Пусть говорят
21.00 Время
21.30 Клуб Веселых и Находчивых. Высшая лига
23.40 Х/ф «Душка»
03.00 Х/ф «Крупная рыба»

Суббота, 23 апреля
05.40, 06.10 Х/ф «Если можешь, прости...»
06.00, 10.00, 12.00 Новости
07.20 Играй, гармонь любимая!
08.10 Мультфильм
09.00 Умницы и умники
09.40 Слово пастыря
10.15 Смак
10.50 Вкус жизни
12.15 Среда обитания
13.20 Анимационный фильм «Илья Муромец и Соловей-Разбойник»
14.50 Х/ф «Три тополя на Плющихе»
16.20 Кто хочет стать миллионером?
17.20 Т/с «Общая терапия»
19.30, 21.25 Фабрика звезд. Возвращение
21.00 Время
22.20 Пасха
23.20 Что? Где? Когда?
00.30 Х/ф «Нечаянная любовь»
02.00 Х/ф «Потому что люблю»
03.40 Х/ф «Ботанический сад»
05.20 Пасха Христова. Трансляция богослужения из Храма Христа Спасителя

Воскресенье, 24 апреля
06.00 Пасха Христова. Трансляция богослужения из Храма Христа Спасителя
08.20 Мультфильм
09.10 Здоровье
10.00, 12.00 Новости
10.10 Непутевые заметки
10.30 Пока все дома
11.30 Фазенда
12.15 Х/ф «Благословите женщину»
16.10 Юбилейное шоу театра ледовых миниатюр Игоря Боброва
17.40 Х/ф «Мужики!»
19.30 Жестокие игры
21.00 Время
22.00 Большая разница
23.00 Познер
00.00 Х/ф «Скафандр и бабочка»
02.10 Х/ф «Большой удар»
03.55 Т/с «Вспомни, что будет»

Понедельник, 18 апреля
05.00 Утро России
09.05 С новым домом!
10.00 О самом главном
11.00, 14.00, 16.00, 20.00 Вести
11.30, 14.30, 16.30, 20.30 Вести-Москва
11.50 Д/ф «Елисеевский». Казнить. Нельзя помиловать»
12.50 Т/с «Кулагин и партнеры»
14.50 Дежурная часть
15.05 Т/с «Ефросинья. Продол.»
16.50 Т/с «Все к лучшему»
17.55 Т/с «Институт благородных девиц»
18.55 Прямой эфир
20.50 Спокойной ночи, малыши!
21.00 Т/с «Манна небесная»
23.50 Городок
00.45 Вести+
01.05 Профилактика

Вторник, 19 апреля
05.00 Утро России
09.05 С новым домом!
10.00 О самом главном
11.00, 14.00, 16.00, 20.00 Вести
11.30, 14.30, 16.30, 20.30 Вести-Москва
11.50 Д/ф «Его знали только в лицо. Трагедия комика»
12.50 Т/с «Кулагин и партнеры»
14.50 Дежурная часть
15.05 Т/с «Ефросинья. Продол.»
16.50 Т/с «Все к лучшему»
17.55 Т/с «Институт благородных девиц»
18.55 Прямой эфир
20.50 Спокойной ночи, малыши!
21.00 «Я тебя никогда не забуду»
23.50 Вести+
00.10 Д/ф «Мисс ТВ СССР и шесть всесильных мужчин»
01.00 Профилактика
02.10 Горячая десятка

Среда, 20 апреля
05.00 Утро России
09.05 С новым домом!
10.00 О самом главном
11.00, 14.00, 16.00, 20.00 Вести
11.30, 14.30, 16.30, 20.30 Вести-Москва
11.50 Д/ф «Проклятие Тамерлана»
12.50 Т/с «Кулагин и партнеры»
14.50 Дежурная часть
15.05 Т/с «Ефросинья. Продол.»
16.50 Т/с «Все к лучшему»
17.55 Т/с «Институт благородных девиц»
18.55 Прямой эфир
20.50 Спокойной ночи, малыши!
21.00 «Я тебя никогда не забуду»
23.50 Вести+
00.10 Д/ф «Убийство в Каннах. Савва Морозов»
01.00 Профилактика

Четверг, 21 апреля
05.00 Утро России
09.05 С новым домом!
10.00 О самом главном
11.00, 14.00, 16.00, 20.00 Вести
11.30, 14.30, 16.30, 20.30 Вести-Москва
11.50 Д/ф «Неоконченная песня. Юрий Гуляев»
12.50 Т/с «Кулагин и партнеры»
14.50 Дежурная часть
15.05 Т/с «Ефросинья. Продол.»
16.50 Т/с «Все к лучшему»
17.55 Т/с «Институт благородных девиц»
18.55 Прямой эфир
20.50 Спокойной ночи, малыши!
21.00 «Я тебя никогда не забуду»
22.50 Поединок
23.50 Вести+
00.10 Д/ф «Первосвятители»
01.00 Профилактика

Пятница, 22 апреля
05.00 Утро России
09.05 Мусульмане
09.15 С новым домом!
10.10 О самом главном
11.00, 14.00, 16.00, 20.00 Вести
11.30, 14.30, 16.30, 20.30 Вести-Москва
11.50 Мой серебряный шар
12.50 Т/с «Кулагин и партнеры»
14.50 Дежурная часть
15.05 Т/с «Ефросинья. Продол.»
16.50 Т/с «Все к лучшему»
17.55 Т/с «Институт благородных девиц»
20.50 Спокойной ночи, малыши!
21.00 Фактор А
22.30 Юрмала
00.25 Х/ф «Ванечка»

Суббота, 23 апреля
05.05 Х/ф «Она вас любит?»
06.45 Вся Россия
06.55 Сельское утро
07.25 Диалоги о животных
08.00, 11.00, 14.00 Вести
08.10, 11.10, 14.20 Вести-Москва
08.20 Военная программа
08.50 Субботник
09.30 Городок
10.05 Национальный интерес
11.20 Дежурная часть
11.50 Честный детектив
12.20, 14.30 Т/с «А счастье где-то рядом»
16.10 Субботний вечер
17.50 Десять миллионов с Максимом Галкиным
18.55, 20.40 Т/с «Варенька. Наперекор судьбе»
20.00 Вести в субботу
23.20 Х/ф «Калина красная»
01.25 Х/ф «Женская дружба»

Воскресенье, 24 апреля
05.20 Пасха Христова. Прямая трансляция Пасхального богослужения из Храма Христа Спасителя
08.00 Утренняя почта
08.40 Сто к одному
09.25 Города и Веси
10.20 Неделя в городе
11.00, 14.00 Вести
11.10 Городок
11.40 С новым домом!
11.50, 14.30 Т/с «А счастье где-то рядом»
14.20 Вести-Москва
15.50 Смеяться разрешается
17.30 Танцы со Звездами
20.00 Вести недели
21.05 Х/ф «Только ты»
23.00 Специальный корреспондент
00.00 Геннадий Хазанов. Повторение пройденного
00.30 Х/ф «Живи и помни»

Понедельник, 18 апреля
11.00, 13.30, 21.35 Все включено
11.55, 07.45 Моя планета
13.00, 15.00, 15.15, 17.35, 22.10, 06.15 Вести-Спорт
13.15, 17.20, 04.00, 07.30 Вести.ru
14.30 Индустрия кино
15.20, 06.25 Страна.ru
16.15 В мире животных с Николаем Дроздовым
16.50 Наука 2.0
17.55 Футбол. Первенство России. Футбольная Национальная Лига. «Луч-Энергия» (Владивосток) - «Жемчужина-Сочи». Прямая трансляция
19.55 Биатлон. Приз памяти В.Фатьянова. Гонка преследования. Трансляция из Петропавловска-Камчатского
22.25 Хоккей. МХЛ. Финал. Прямая трансляция
00.45 Хоккей. КХЛ. Финал. «Атлант» (Московская область) - «Салават Юлаев» (Уфа). Прямая трансляция
04.15, 08.10 Неделя спорта
05.10 Top Gear
09.00 Футбол. Премьер-лига. ЦСКА - «Рубин» (Казань)

Вторник, 19 апреля
11.00, 13.30, 20.20 Все включено
11.55, 15.15, 06.50 Моя планета
13.00, 15.00, 18.00, 23.10, 04.00, 06.40 Вести-Спорт
13.15, 17.40, 03.45, 07.45 Вести.ru
14.30 Технологии спорта
17.10 Страна.ru
18.15 Плавание. Чемпионат России. Трансляция из Москвы
19.30 Неделя спорта
21.20 Х/ф «Теневой человек»
23.25 Хоккей. Чемпионат мира среди юниоров. Россия - Швейцария. Прямая трансляция из Германии
01.40 Профессиональный бокс. Руслан Проводников (Россия) - Иван Попока (Мексика). Трансляция из США
02.40 Футбол России
04.20 Футбол. Чемпионат Англии. «Ньюкасл» - «Манчестер Юнайтед». Прямая трансляция

Среда, 20 апреля
Профилактика до 16.00
16.00, 18.00, 21.55, 04.20, 06.40 Вести-Спорт
16.15 Футбол России
17.20 Рыбалка с Радзишевским
17.40, 04.05, 07.55 Вести.ru
18.15 Плавание. Чемпионат России. Трансляция из Москвы
19.30 Все включено
20.10 Х/ф «Тактическое нападение»
22.15 Хоккей. КХЛ. Финал. «Салават Юлаев» (Уфа) - «Атлант» (Московская область). Прямая трансляция
01.15 Волейбол. Чемпионат России. Мужчины. 1/2 финала. «Локомотив-Белогорье» (Белгород) - «Динамо» (Москва)
03.15 Профессиональный бокс. Александр Поветкин (Россия) против Теке Оруха (Нигерия)
04.40 Футбол. Чемпионат Англии. «Тоттенхэм» - «Арсенал». Прямая трансляция
06.50, 08.10 Моя планета
09.25 Top Gear
10.30 Технологии спорта

Четверг, 21 апреля
11.00, 13.30, 20.00 Все включено
11.55 Top Gear
13.00, 15.00, 18.00, 22.50, 03.05, 06.35 Вести-Спорт
13.15, 17.40, 02.50, 09.00 Вести.ru
14.30, 10.30 Основной состав
15.15, 09.45 Моя планета
18.15 Плавание. Чемпионат России. Трансляция из Москвы
19.30 Уникумы. Артур Гачинский
21.00 Х/ф «И грянул гром»
23.10 Х/ф «Тактическое нападение»
00.55 Волейбол. Чемпионат России. Мужчины. 1/2 финала. Прямая трансляция
03.25 Хоккей. Евротур. «Чешские хоккейные игры». Россия - Швеция. Прямая трансляция из Швеции
05.40 Top Gërl
06.45 Хоккей. МХЛ. Финал
09.15 Наука 2.0

Пятница, 22 апреля
11.00, 13.30, 20.00 Все включено
11.55 Top Gërl
13.00, 15.00, 18.00, 00.45, 04.15, 04.35, 08.00 Вести-Спорт
13.15, 17.40 Вести.ru
14.30, 09.40 Спортивная наука
15.15, 08.10 Моя планета
15.25 Рейтинг Тимофея Баженова
15.55 Х/ф «Тактическое нападение»
18.15 Плавание. Чемпионат России. Трансляция из Москвы
19.30 Уникумы. Елена Ильиных и Никита Кацалапов
21.00 Х/ф «Наводчик»
22.55 Баскетбол. Единая лига ВТБ. «Финал 4-х». 1/2 финала. ЦСКА (Россия) - «Азовмаш» (Украина). Прямая трансляция из Казани
01.05, 10.10 Футбол России. Перед туром
01.55 Баскетбол. Единая лига ВТБ. «Финал 4-х». 1/2 финала. «Химки» (Россия) - УНИКС (Россия). Прямая трансляция из Казани
03.45, 09.10 Вести.ru. Пятница
04.40 Профессиональный бокс
05.45 Хоккей. МХЛ. Финал

Суббота, 23 апреля
11.00, 13.45, 08.35 Моя планета
13.00, 15.15, 15.30, 18.00, 00.10, 04.40, 04.55, 08.25 Вести-Спорт
13.15 Вести.ru. Пятница
14.45 В мире животных с Николаем Дроздовым
15.35, 06.55 Индустрия кино
16.05 Х/ф «И грянул гром»
18.15 Плавание. Чемпионат России. Трансляция из Москвы
19.30 Начать сначала
20.00 Х/ф «Теневой человек»
21.55 Хоккей. Евротур. «Чешские хоккейные игры». Россия - Чехия. Прямая трансляция
00.25 Баскетбол. Единая лига ВТБ. «Финал 4-х». Финал. Прямая трансляция из Казани
02.25 Хоккей. Чемпионат мира среди юниоров. 1/2 финала. Прямая трансляция из Германии
05.05 Х/ф «Конец игры»
07.30 Top Gërl

Воскресенье, 24 апреля
11.00, 13.30, 07.50 Моя планета
13.00, 15.00, 15.15, 17.40, 00.10, 05.10, 05.25, 07.35 Вести-Спорт
13.15 Рыбалка с Радзишевским
14.30 Рейтинг Тимофея Баженова
15.20 Страна спортивная
15.45 Х/ф «Конец игры»
17.55 Первая спортивная лотерея
18.00 Магия приключений
18.55 Хоккей. МХЛ. Финал. Прямая трансляция
21.10 Плавание. Чемпионат России. Трансляция из Москвы
21.55 Хоккей. Евротур. «Чешские хоккейные игры». Россия - Финляндия. Прямая трансляция
00.25 Футбол. Премьер-лига. «Спартак» (Москва) - «Спартак-Нальчик». Прямая трансляция
02.55 Хоккей. Чемпионат мира среди юниоров. Финал. Трансляция из Германии
05.35 Смешанные единоборства. Россия - Испания. Трансляция из Москвы

18 апреля, понедельник

7:00 «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа
7:10 «Новый день» прямой эфир
17:30 «Геван»
18:00 «Саха Сирэ» информационнай биэрии
18:15 «Хайдах олороҕут, тыа дьоно?» («Панорама» ТВ)
18:45 «Күнчээн»: Айыы оҕото
19:00 «Якутия» информационная программа
19:15 «Харах далыгар» аһаҕас эфиргэ ток-шоу
20:15 «Федерация»
20:30 «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа
21:05 «Эргимтэ»
21:20 «Аал-луук мас»
21:50 «Михайловтар» (ТВ «Чароит»)
22:05 «Недвижимость в Якутии»
22:20 «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа

19 апреля, вторник

7:00 «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа
7:10 «Новый день» прямой эфир
17:30 «Хотугу сулус»: Төрөөбүт кыраайым
18:00 «Саха Сирэ» информационнай биэрии
18:15 «Амбарная книга» (ТВ «Алдан»)
18:45 «Күнчээн»: Уу-чукучук
19:00 «Якутия» информационная программа
19:15 «Чэгиэн» прямой эфир
20:00 «Бизнес-формула»
20:15 «Уолан»
20:30 «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа
21:05 «Точка кипения»
21:20 «Простые истины»
21:50 «Выбор недели»
22:05 «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа

20 апреля, среда

7:00 «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа
7:10 «Новый день» прямой эфир
17:30 «Проводы русской зимы» (ТВ «Алдан»)
18:00 «Саха Сирэ» информационнай биэрии
18:15 «Үлэһит саха» («Ха алас» ТВ)
18:45 «Күнчээн»
19:00 «Якутия» информационная программа
19:15 «Социум» прямой эфир
20:00 «Тыа сирэ»
20:30 «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа
21:05 «Охота и рыбалка в Якутии»
21:35 «Кинозавод»
22:05 «Вырастай-ка»
22:20 «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа

21 апреля, четверг

7:00 «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа
7:10 «Новый день» прямой эфир
17:30 «Полярная звезда»: Дневник юнкора
18:00 «Саха Сирэ» информационнай биэрии
18:15 «Түүр эйгэтэ» («Бороҕон» ТВ)
18:45 «Күнчээн»
19:00 «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа
19:15 «Диалог с властью» прямой эфир
20:00 «Муниципалитет»
20:30 «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа
21:05 «Үрдэл» аһаҕас эфир
21:50 «Выбор недели»
22:05 «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа

22 апреля, пятница

7:00 «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа
7:10 «Новый день» прямой эфир
17:30 «Геван»: Як тебе возвращусь...
18:00 «Саха Сирэ» информационнай биэрии
18:15 «Сюрприз» (ТВ «Кадр»)
19:00 «Якутия» информационная программа
19:15 «Парламентский вестник»
19:45 «Пропеллер»
20:00 «Сорсуннаах сонордьуттар» («Бэрдьигэс» ТВ)
20:30 «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа
21:05 «Школа абитуриента» прямой эфир
21:35 Первенство ДВФО по боксу памяти С.Исмаилова
22:15 «Саха Сирэ-Якутия» информационная программа

23 апреля, суббота

17:00 Филиал НВК в Москве
17:30 «Тарбаахаптыын астыахха»
18:00 «Исти илдьит»
18:45 «Күнчээн»: «Кэрэ биһигэр» эҕэрдэ
19:00 «Моя школа»
19:30 «Саха сирэ. Күнтэн күн» информационнай биэрии
20:05 «Аал-луук мас»
20:50 «Отчий дом»
21:20 VI Всероссийский фестиваль балета «Стерх»
21:50 «Ымыылаах ырыаһыттар-2» кэнсиэр I ч.

24 апреля, воскресенье

17:00 «Полярная звезда»
17:45 «Исти илдьит»
18:30 «Ликвидаторы» к 25-летию катастрофы на Чернобыльской АЭС
19:00 «Уруу алгыһа»
19:30 «Якутия. День за днем» информационная программа
20:05 «Большой репортаж большой республики»
20:30 «Сардаана»
21:00 «Саха ыала»
21:30 «Праздник в нашем доме»
22:00 «Ымыылаах ырыаһыттар-2» кэнсиэр II ч.

Учуутал — уус чулуута

БИЛИИ ААРТЫГЫН АРЫЙААЧЧЫ

Ырыаҕа ылламмыт, хоһоонҥо хоһуйуллубут, илгэлээх олохтоох киэҥ Ньурба сиригэр Мария Афанасьевна Никифорова уонна Семен Николаевич Данилов дьиэ кэргэннэригэр муус устар 16 күнүгэр 1961 сыллаахха үһүс оҕонон күүтүүлээх мааны кыыс күн сирин көрбүтэ. Кып-кыракый, нап-нарын кыысчааннарын Валя диэн аатаабыттара. Оҕо сааһа төрөөбүт сиригэр, күн урутаан тахсар сүрдээх туспаҕай көстүүлээх, кырылас кумахтаах, аргыый аҕай долгуннура устар чуумпу уулаах Хотун Бүлүү биэрэгэр, лыахтаах кырдалыгар, суһумнуу күөгэйэр күөх тыаларын саҕатыгар убайдарын уонна балтын ортотугар ааспыта.

Валя 12 саастааҕар ийэтэ ыалдьан өлбүтэ. Аҕата кыыһын ийэтин балтыгар Татьяна Афанасьевна Корниловаҕа иитиэ биэрбитэ. Татьяна Афанасьевна кэргэнинээн Николай Семенович Даниловтыын куоракка олороллоро. Кинилэр Валяттан балыс үс кыыстаахтара. Балтылара улахан эдьиийдэнэн үөрүүлэрэ-көтүүлэрэ үксээбитэ. Валентина иппит дьонноругар үтүө амарах сыһыаннарыгар, истиҥ тапталларыгар оҕолорун кытта биир тэҥник иппиттэригэр махтала муҥура суох.

Тулаайах киһи быһыытынан, кыыс эрдэ үлэһит буолар баҕата баһыйан, 8 кылааһы бүтэрээт, Дьокуускайдааҕы педучилищеҕа туттарсан үөрэнэ киирбитэ. Бу билиигэ-көрүүгэ угуйар үөрэх кыһатыгар республика бары оройуоннарыттан мустубут ыччат дьону кытта эдэркээн кыыс биир иллээх дьиэ кэргэн оҕолорун курдук тапсан, эдэр саас кэрэ кэмнэрин биллэрбэккэ аһарбыта.

1980 сыллаахха училищены ситиһиилээхтик бүтэрбитэ. Нам улууһун Хатырык орто оскуолатыгар алын кылаастар учууталларынан ананан, айар-тутар, үүнэр-сайдар баҕалаах хаһан да көрбөтөх, үктэммэтэх сиригэр үлэтин саҕалаабыта. Валентина Семеновна диэн дьоһун ааттаах эдэр специалист оскуола боруогун саҥа атыллаабыт 20 кырачааннаҥа маҥнайгы учууталлара буолбута.

Онтон ыла номнуо 30 сыл аанаа оҕуста. Учуутал үрдүк аатын сүгэн бу сыллар усталарын тухары кэлэр көлүөнэ ыччаты кэрэҕэ угуйар, олох устун сирдиир. М.К. Аммосов аатынан Хатырык орто оскуолатыгар 7 выпуһу таһаарда, ол эбэтэр биһиги нэһилиэкпит 100-тэн тахса оҕотугар Валентина Семеновна Дьяконова иккис ийэнэн буолла.

Мэлдьи сэргэх, элэккэй майгылаах, куруук үлэ үөһүгэр сылдьар коллегабыт биһиги тэрилтэбит киэн туттар, убаастыыр учуутала. Учуутал быһыытынан өр сылларга муспут педагогическай уопута — кини сүрүн баайа буолар.

Кини алын кылаас оҕолорун үөрэтиигэ туһаныллар теорияны уонна методиканы лаппа баһылаабыт учуутал. Биһиги оскуолабытыгар «Школа 2000», «Школа 2100» технологиялары аан маҥнай киллэрбитэ. Онтон ыла ити технологиялар алын сүһүөх кылаастарга актыыбынайдык туттуллаллар.

Учуутал хас биирдии оҕо этхаан, өй-санаа өттүнэн ситиһиилээхтик сайдарыгар анаан сөптөөх усулуобуйаны тэрийэр. Ол түмүгэр үөрэтэр кылааһа хас сыл аайы үөрэҕи билиитэ 100%, хаачыстыбата 50% тэҥнэһэр.

Биир ураты хаачыстыбатынан кини бэйэтигэр олус ирдэбиллээх үлэһит буолар. 10 сыл устата аҕа оруолун үрдэтэр сыалтан «Төрөппүт комитетын нөҥүө аҕалары кытта үлэ көрүҥнэрэ» уонна үс сыл устата «Внедрение здоровьесберегающих технологий в начальных классах» диэн бэйэни сайыннарар темалары ылан көдьүүстээхтик, ситиһиилээхтик үлэлиир.

2010 сыллаахха бу темаларынан начальнай кылаастар учууталларын региональнай семинардарыгар кыттыбыта, улуустааҕы, регионнааҕы, республикатааҕы педагогическай аҕыыларга бэйэтин уопутун тарҕаппыта, үлэлэрэ биһирэммиттэрэ.

Үлэтигэр киэҥ фантазиялаах, айар дьоҕурдаах буолан араас тииптээх аһаҕас уруоктары улуус уонна республика учууталларыгар анаан үгүстүк ыытар. Ол курдук, улуус ОБЖ-тын учууталларыгар анаан «Путешествие в страну «Дорожные знаки», Саха республикатын Правительствота кыттыылаах «Төрөөбүт дойдум — мин киэн туттуум», математика учууталларыгар «Квадратный метр», алын кылаас учууталларыгар «Алфавит», «Что такое почва?», «Туохтуур» диэн уруоктара үрдүктүк сыаналаммыттара.

Учуутал үрдүк дьоло — үөрэнээччилэрин ситиһиилэрэ. Кини ииппит-үөрэппит оҕолоро кыһыл, үрүҥ көмүс медалистар, кини выпускниктара республика, Россия эрэ буолбакка аан дойду устунан айа-тута, үлэлии, үөрэнэ сылдьаллар. Ханна да сырытталлар, ханна да буоллаллар билии аартыгын арыйбыт бастакы учууталларын күндүтүк ахталлар, саныыллар.

Оскуолаҕа алын кылаастарга предметинэн үөрэхтээһин киирэн, кэнники 3 сылга Валентина Семеновна саамай эппиэтинэстээх үлэҕэ ананан, 1-кы кылаастары үөрэтэр.

Улууска, республикаҕа ыытыллар араас конкурстарга, күрэхтэргэ кини оҕолоро куруук кытталлар. Бириистээх миэстэлэргэ тиксэн учууталларын үөрдэллэр. Ол курдук, Винокуров Эрэл «Энгсиэли сулуһа» конкурска кэпсэтии жанрын дипломана, хас да төгүллээх улуус, республика көҥүл тустууга чемпиона, призера. Кейментинова Вика «Милая моя мама» республиканскай конкурска 2-с миэстэни, Матвеев Айысхан «Дети против пожара» диэн республиканскай конкурска 2-с миэстэни ылбыттара, Дьяконова Влада, Винокурова Олеся, Чупрова Айыына «Полярная звезда» улуустааҕы конкурска дипломант үрдүк аатын сүкпүттэрэ.

Валентина Семеновна 20 сыл устата алын кылаас учууталларын методическай холбоһуктарын салайааччытынан үтүө суобастаахтык, үрдүк эппиэтинэстээхтик үлэлээбитэ. Кини салайар кэмигэр 3 учуутал үрдүк үөрэҕи бүтэрдилэр. Хас биирдии учуутал квалификациятын үрдэтэригэр, педагогическай маастарыстыбата сайдарыгар ураты болҕомтотун уурбута.

Сүрүн үлэтин таһынан, оскуола уонна нэһилиэк общественнай үлэтигэр актыыбынайдык кыттар. 10 сыл устата Хатырык нэһилиэгин дьахталларын сүбэтин председателинэн үлэлээн кэллэ. Бу уһун кэм устата үгүс дьиэ кэргэн ийэтигэр сүбэһит-амаһыт буолан, үөрүүлэрин-хомолтолорун тэҥнэ үллэстэн элбэх сыратын биэрдэ. 2006 сыллаахха Саха республикатын дьахталларын 12-с съеһин делегатынан талыллан үрдүк чиэскэ тиксибитэ. 2010 с. улуустааҕы «Леди Босс» күрэхтэ нэһилиэк аатыттан кыттан 1-гы миэстэни ылбыта, барыбытын үөрдүбүтэ.

Үтүмэн үгүс үлэ үтүө түмүктэринэн буолаллар — «Саха республикатын үөрэҕин туйгуна» үрдүк бэлиэ, нэһилиэк, улуус олоҕор актыыбынай кыттыытын иһин 2011 сыллаахха Нам улууһун Бочуотун кинигэтигэр киллэриллии. Маны таһынан кини— нэһилиэк депутата.

Валентина Семеновна олоҕун аргыһынаан Николай Федоровичтыын 3 оҕону төрөтөн, улаатыннаран, кинилэр тапталларыгар уйдаран үөрэллэркөтөллөр. Улахан кыыстара Настя Менделеев аатынан Россиятааҕы химико-технологическай университеты бүтэрэн Москваҕа үлэлии сылдьар. Кыра кыыстара Муся Дьокуускайдааҕы медицинскэй колледжы бүтэрэн медсестра идэтин баһылаан үлэлии сылдьар. Уоллара Федя 7-с кылааска ситиһиилээхтик үөрэнэр. Аһыныгас сүрэхтээх, киһи быһыытынан үтүө, амарах дууһалаах дьүөгэбит бииргэ төрөөбүт быраата, кини кэргэнэ эрдэ олохтон туорааннар, тулаайах хаалбыт үс оҕолорун бэйэтигэр иитэ ылан, сүрэҕин уҕараабат төлөнүн киниэргэ аныыр, оҕолор олоххо миэстэлэрин булалларыгар күннэтэ түбүгүрэр, сүүрэр-көтөр.

Күндү дьүөгэбит олоҕун орто оломо буолла, иннигэр өссө даҕаны айымньылаахтык үлэлиир, бар дьонугар туһалыыр кыахтаах, өссө даҕаны элбэҕи ситиһиэ, кыайыа, айыа-тутуо диэн эрэнэбит.

Надежда ВИНОКУРОВА

(Төлөбүрдээх төрүөккэ бэчээттэнэр)

ИҺИРЭХ ТЫЛААР

Күндү кэргэммин, аҕабытын, эһэбитин, хос эһэбитин, Саха Республикатын норуотун хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитин **АНАТОЛИЙ ИВАНОВИЧ ВАСИЛЬЕВЫ**, 75 сааскын туолбут үбүлүөйүгүнэн ис сүрэхпititтэн эҕэрдиилиибит уонна эйиэхэ бу орто дойдуга бары үтүөнү, кэрэни, чэгиэни баҕаран туран бэйэбит алгыспытын тиэрдэбит!

Аал уоккун оттубутуҥ,
Алаһа дьиэҕин тэриммитиҥ,
Алтан сэргэни анньыбытыҥ.
Көмүс ньээкэ үйабытын
иччилээбитиҥ.
Инникигэ баайан иппитиҥ,
Кэскилгэ баайан улаатыннарбытыҥ.
Олох олороргo үҥүйан таһаарбытыҥ.
Үлэни сатыырга үөрэтэн үүннэрбитиҥ.
Бэйэ баһын бэйэ билинэр гына бэлэмнээбитиҥ.
Элбэх киһини кытта эйэҕин холбообутуҥ,
Үгүс киһини кытта сүбэҕин түмпүтүҥ
Өбүгэлэрбititтэн кэлбит үтүө
бэлиэҥ үрдээн биэрдин.
Алтан сэргэҥ аҕыс үйэ тухары айгыраабатын,
Тойон сэргэҥ тоҕус үйэ тухары толугураабатын.
Өбүгэбит үйэлээх үгэһэ мөлтөөбөтүн.
Айыы суола эн тускар арылла турдун.
Аҕыс айыыһыттарыҥ аргыстастыннар
Сэттэ иэйэхситтэриҥ энэрдэстиннэр.
Илин өттүгүттэн эҕэрдэ энэрдэстин.
Соҕуруу өттүгүттэн содуом охсубатын.
Арҕаа өттүгүттэн алдьархай киирбэтин.
Хоту өттүгүттэн ыарыы ыкпатын.
Курдөбүт кэнээтин, сургэбит үрдээтин.
Айыы алгыһынан арчылан,
Күн сулгүөрүнэн көмүскэн.
Аан дойдуҥ айар күүһүн ылан чалларый,
Орто Дойду өйүн-талыытын ылан өксөй,
Айыыһытыҥ аартыга арылыннын,
Иэйэхситиҥ суола тэлэлиннин,
Айылҕа биэрбитин курдук буоллун,
Айыыларыҥ эппиттэрин курдук буоллун!
Төрүт уоппут төлкөлөннүн!
Аҕа куппут алгыһа ала чахчы туоллун!
Ийэ куппут эҕэрдэтэ илэ чахчы ситтин!

Кэргэнэ Евдокия Николаевна, оҕолоро Антонина, Игорь, кийиитэ Наталья, сиэннэрэ Анатолий, Эльвира, Кеша, Уля, Настя, хос сиэнэ Андрей, аймахтара

АҔЫЙАХ ТЫЛ МИННЬИГЭС

Муус устар саҥата Белоруссия Витебск куоратыгар гиирэҕэ аан дойду уонна Европа чемпионата буолан ааста. 23 араас дойдуттан 372 кыттааччы иһигэр Саха сириттэн икки эр киһи уонна Арбынтан Наталья Ким бааллар. Төһө да үһүө буоллаллар, ситиһиилэрэ хотоойу. Дьахталларга биһиги Наталья быт тэҥнээҕин булбата. Ол курдук 12 кг гиирэни өрө көтөҕүүгэ 5 мүн. иһигэр 131, троеборьены 3 мүнүүтэ иһигэр 81, эстафетаҕа 16 кг гиирэни 28 төгүл көтөҕөлөөн, түмүгэр кыайыылаах таҕыста. Итиэннэ Европаҕа уонна аан дойдуга бу көрүҥнэ бастакы миэстэлээх спортсменынан ааттанна.

И. УВАРОВСКАЙ-КҮРҮЛГЭН

Педагогический институт СВФУ им. М.К. Аммосова приглашает.

В данное время Вы через средства массовой информации в основном информированы о новых правилах приема в СВФУ по тем или иным специальностям. В частности, Педагогический институт приглашает Вас на следующие направления и профили специальностей по системе обучения бакалавриата (очное обучение – 4 года).

Направление: педагогическое образование, профили: начальное образование, дошкольное образование, технология.

Направление: специальное (дефектологическое образование), профиль: логопедия.

Направление: социальная работа, профиль: социальная защита и социальное обслуживание детей и семей.

Направление: психолого-педагогическое образование, профили: психология и социальная педагогика, педагогика и психология профессионального образования.

Направление: профессиональное обучение, профили: информатика и вычислительная техника, экономика и управление.

Выпускники по окончании института получают квалификацию бакалавра, который будет работать в учреждениях системы образования по всем направлениям и профилям.

С 2008-2009 учебного года введены дополнительные образовательные услуги по специализациям: «031240 – Дополнительное образование в начальной школе», «031227 – Организация работы в образовательном комплексе «Сад-школа».

После окончания курса обучения выпускники отделения ПиМНО распределяются на 100% на договорных началах в учреждениях системы образования. В последние годы в связи с реализацией государственных программ поддержки семьи и детства существенно увеличивается рождаемость детей, естественный прирост населения. Как следствие, актуализируется востребованность в учителях начальных классов в условиях массового введения ФГОС нового поколения и с созданием различных социально-педагогических институтов раннего детства.

Добро пожаловать в отделение педагогики и методики начального образования (ПиМНО) Педагогического института СВФУ! Обратите внимание на вступительные экзамены: обществознание – ЕГЭ, русский язык – ЕГЭ, математика – ЕГЭ.

Заведующий кафедрой педагогики начального обучения, д. п. н., профессор, Неустроев Николай Дмитриевич.

Как стать студентом СВФУ?

В федеральном вузе открывается «горячая телефонная линия» для абитуриентов северо-востока России.

«Горячая линия» под названием «Как стать студентом СВФУ?» будет работать 21 апреля с 14-00 до 16-00. На вопросы потенциальных студентов, их родителей и учителей ответит ответственный секретарь Центральной приемной комиссии СВФУ Татьяна Попова. Организатором «горячей линии» выступила Объединенная редакция газеты и сайта СВФУ.

Вопросы можно задать по телефону 8(4112)320941 или ï î e-mail: oredsvfu@mail.ru. Кроме того, действует постоянная спецрубрика на официальном сайте федерального вуза «Вопрос-ответ» – **www.s-vfu.ru/vopros/.**

Напоминаем, что также вопросы можно отправить заранее по факсу или электронной почте.

ИНИРЭХ ТЫЛААР

Коллектив и профком ООО «Сайдам» поздравляет заведующую центральной хлебопекарней **КОЛОКОЛОВУ НАТАЛЬЮ АЛЕКСАНДРОВНУ** с 55-летием!

Желаем Вам успехов в работе, удачи и финансовой независимости, неограниченных возможностей, здоровья, семейного благополучия и счастья.

Убаастабыллаах коллегаларбытын, Хатырык сельскэй библиотекатын сэбиэдиссэйин **ГРОМОВА УЛЬЯНА НИКОЛАЕВНАНЫ** — 50, **ПАВЛОВА АНИСИЯ ЕГОРОВНАНЫ**, Маймаҕа сельскэй кулуубун сэбиэдиссэйин — 60 уонна библиотечнай үлэ ветеранын, Хамаҕатта олохтооҕун **СЕМЕНОВА ХРИСТИНА НИКОЛАЕВНАНЫ** — 75 сааскытын томточчу туолбут дьоһун-мааны үбүлүөйдээх күҥҥүтүнэн итии-истиҥ эҕэрдэбитин тиэрдэбит!

Күндү дьоммутугар халлаан ыраахын, санаа арылхайын, сыҥыан сылаахын, олох чаҕылхайын баҕаран туран, доруобай сылдьыҥ, баҕа санааларгыт туола турдуннар, дьиэ кэргэттэргит, чугас дьоҥҥут этэҥҥэ буоллуннар диэн санаабыт бастыҥын аныыбыт!

Культура үлэһиттэрин идэлээх сойууһун улуустааҕы комитета

Арбын олохтоох дьаһалтата, кырдьаҕастарын сүбэтэ **ВАСИЛЬЕВ АНАТОЛИЙ ИВАНОВИҺЫ** 75 сааскын туолбут үөрүүлээх күҥҥүнэн, сахалыы нөрүөн-нөргүйэн туран эҕэрдэлиир!

Анатолий Иванович, Эн Нам оройуонун, улууһун сайдыытыгар «Көбөкөн» совхозка үлэлиир кэмҥэр элбэх өрүттээх үлэни ыыппыккын үрдүктүк сыаналыыбыт. Билигин даҕаны олох оскуолатын барбыт улахан билиигиттэн дьоҥҥор-сэргэҕэр күүс-көмө, сүбэ-ама буола сылдьаргыттан улаханнык астынабыт. Олоҕуҥ улахан аргыһа Евдокия Николаевна сөҕүрүйбэт тапталын, оҕолоруҥ, сиэннэриҥ сылаас минньигэс сыттарынан кынаттанан, төлкөҥ төһөнү түстээбитинэн, дьылҕаҥ төһөнү анаабытынан этэҥҥэ сырыт диэн алҕаатахпыт буоллун.

Эйиэхэ өссө төгүл төрөөбүт төрүт айылҕабыт хатан тымныытын, өҥүрүк куйааһын күрдук чэгиэн-чэбдик доруобуйаны, тус олоххор, дьиэ кэргэҥҥэр дьолу-соргуну, үлэҕэр-хамнаскар элбэх ситиһиилэри баҕарабыт.

Арбын олохтоох дьаһалтата, кырдьаҕастарын сүбэтэ

Саха республикатын үөрэҕириитин туйгунун, М.К. Аммосов аатынан Хатырык орто оскуолатын алын сүһүөх кылааһын учууталын, убаастыыр коллегабытын **ДЬЯКОНОВА ВАЛЕНТИНА СЕМЕНОВНАНЫ** үйэ аҥардаах үбүлүөйүгүнэн итиитик-истиҥник эҕэрдэлиибит!

Үүнэр сүһүөх ыччаты иитиигэ-үөрэтиигэ өр сыл айымньылаахтык, түүө суобастаахтык үлэлии-хамсыы сылдьаҕын. Таһаарылаах үлэҥ үрдүктүк сыаналанан бар дьоҥҥор бастыҥ холобур буола, өрүү инники күөҥҥэ сылдьаҕын. Чэгиэн-чэбдик бэйэлээх, үөрүүкөтүү эҥэрдээх, дьол-соргу тулалаах, ылсыбыккын ыпсара, туппуккун тупсара сырыт диэн алгыспытын тиэрдэбит. Тус бэйэҕэр, улахан дьиэ кэргэҥнэр мэлдьи ситиһии эрэ эҥэрдэстин, дьол-соргу эрэ тосхойдун.

М.К. Аммосов аатынан Хатырык орто оскуолатын коллектива

Күндү кыыспын, эдьиийбитин **ПАВЛОВА АНИСИЯ ЕГОРОВНАНЫ** 60 сааскын туолбуккунан итиитик-истиҥник эҕэрдэлиибит!

Баҕарабыт чэгиэн-чэбдик доруобуйаны, өссө ситиһиилээх үлэни! Биһиги барыбыт туспутугар муҥура суох кыһамньыҥ иһин улаханнык махтанабыт!

Ийэҥ, балтыларыҥ, бырааттарыҥ, күтүөттэриҥ, кийииттэриҥ уонна кинилэр оҕолоро, сиэннэрэ

Күндү коллегабыт **ЕКАТЕРИНА ГЕОРГИЕВНА!**

Күн сирин көрбүт, күөх окко түспүт кэрэ-бэлиэ үбүлүөйдээх күҥҥүнэн итиитик-истиҥник эҕэрдэлиибит!

Эн Дьарыктаах буолуу сулууспата Нам улууһугар тэриллиэҕиттэн үлэлээбит биир элбэх уопуттаах, убаастабыллаах үлэһит буолаҕын. Олоххо дьулуургунан, үлэҕэр ситиһиилэргинэн, дьоҥҥо-сэргэҕэ сыһыаҥҥынан куруутун биһиэхэ холобур буолаҕын! Баҕарабыт Эйиэхэ оҕолоруҥ тапталларыгар бигэтэн, дьонуҥ-сэргэҥ ытыктабылынан кынаттанан, доҕотtoруҥ доҕуһуолунан, үөлэннээхтэриҥ үтүөлэринэн сиэттэрэн, сылаас сыһыаннарынан салайтаран, Айыыһытыҥ арчытынан, Иэйиэхситиҥ иэйиитинэн, эдэр дуһаҕынан кырдьары кыйдаан, тумууну тумнан, өссө уһуннук дьоллоохтук олороргор! Инникитин даҕаны чэгиэн-чэбдик сылдьаргар, дьоҥҥор-сэргэҕэр үтүмэн үтүөнү эрэ түстүү сылдьаргар!

Коллегаларыҥ

Күндү сайаҕас аҕабыт, эһээбит **ИННОКЕНТИЙ ЗАХАРОВИЧ!**

Айыы сиригэр ананан кэлбит алгыстаах күҥҥүнэн — 75 хаарыҥ үбүлүөйүнэн үөрэн-көтөн сахалыы айхаллыыбыт, ураанхайдыы уруйдуубут! Махтанабыт истиҥ аҕаҕа, иһирэх эһээҕэ аламаҕай сыһыаҥҥар, биһиги туспутугар күүс-көмө буолан күн-түүн түбүгүрэргэр. Баай билиигинэн, көрсүө-сэмэй майгыгынан үтүө сүбэһиппит, холобур буолар киэн туттар киһибит Эн! Баҕарабыт саха алмааһыныы кытаанах доруобуйаны, күн сирин күндүтүн, айылҕа кэрэтин Эйиэхэ аныыбыт!

Хос сиэниҥ Жорик, Мичийэ Кривошапкиннар дьиэ кэргэттэрэ

Күндүттэн күндү ийэбитин, эйэҕэс эбэбитин, амарах аҕабытын, эһэлээтэр эһэбитин **ЛЮДМИЛА уонна СЕМЕН АЛЕКСЕЕВТАРЫ** аал уоту оттунан, алаһа дьиэни тэринэн, өйдөһөн-өйөһөн олорбуккут номнуо 45 сыла туолбутунан итиитик-истиҥник ис сүрэхтэн иэйэн, долгуйан туран эҕэрдэлиибит!

Баҕарабыт эһиэхэ, күндү дьоммутугар, тыл бастыҥын, үтүө санаа үтүмэнин, чэгиэн-чэбдик доруобуйаны, оҕолоргут, сиэннэргит, чугас дьоҥҥут тапталларыгар, иһирэх сыһыаннарыгар, өйөбүллэригэр уйдаран өссө да уһун үйэни. Эһиги биһиэхэ куруутун сүбэама, күүс-көмө, өйөбүл-тирэх буолаҕыт, үтүмэн үтүөҕүт-өҥөҕүт иһин сүгүрүйэн туран муҥура суох махтанабыт. Эһиги баар буолаҥҥыт биһиги бигэ-таҕа тирэхтээхпит, инникигэ эрэллээхпит.

Эҕэрдэни кытары кыргыттаргыт Туйаара, Марианна, күтүөккүт Николай, сиэннэргит Сеня, Алина, Петя

БИЛЛЭРИИЛЭР

Берем заказ на распиловку делового леса на пиломатериал. Быстро, качественно.

Продаю необрезные доски сосны на 2,5 см, 40 см.

Обрезной горбыль на потолок по вашему заказу на любой размер.

Тел. 89142245820, 89246635184, 42-2-56

Продаю «Toyota KALDINA» 1996 г.в., супер салон, рессоры, дв. SE в отличном состоянии, муз. буфер, ЖК-телевизор, литье, туманки, чехлы, сигн. А9 или обмен на «Кроун».

Тел. 89248671886

Продаю 3-хкомн. квартиру по ул. Кооператива с теплым гаражом (огород, душ). Цена — 800 т.р.

Тел. 89142966343

Продаю: Борона тяжелая дисковая или меняю (ваши варианты).

Тел. 89241730617

Принимаю заказы на сварочные работы. Быстро и качественно.

Тел. 89243697304

Снимем 1-2-хкомн. квартиру в центре с. Намцы.

Тел. 42-5-06, 89241777672, 89142380077

Считать недействительным утерянный паспорт серии 9805 N 972830 от 19.06.2007 г., выданный ТП УФМС России по Республике Саха (Якутия) в Вилюйском районе на имя Сыроватского Егора Владимировича.

В соответствии с Земельным кодексом РФ, информируем о предоставлении в аренду земельных участков, находящихся на территории МО «Ленский наслег»:

1. Ул. Стахановская, д. 27, с разрешенным использованием: под приусадебный участок, общей площадью — 1500 кв.м.

2. Ул. Таттинская, д. 30, с разрешенным использованием: под пейнтбольное поле, общей площадью — 10000 кв.м.

Обращаться к землеустроителю МО «Ленский наслег»

ВНИМАНИЮ ПОТРЕБИТЕЛЕЙ ГАЗА!

Намский участок УГРС ОАО «Сахатранснефтегаз» напоминает, что утвержден ФЗ 261 от 26.11.09 г. обязывающий абонентов установить узлы учета газа до 2012 г. В связи с чем, необходимо подойти в кассу УГРС ОАО «Сахатранснефтегаз» по адресу: с. Намцы, ул. Ц. Аммосова, 7 для подачи заявления.

С 26 марта 2010 г. УГРС ОАО «Сахатранснефтегаз» объявляет акцию: установка узлов учета (счетчиков) для жителей частного сектора с отопительными котлами — по 10 рублей, в случае покупки счетчиков у нас, возможны варианты продажи счетчиков в рассрочку.

А также убедительно просим оплатить задолженность за природный газ. Плата за газ должна производиться ежемесячно не позднее 10 числа следующего за расчетным месяцем. За просрочку платежей согласно ст. 155 ЖК РФ начисляется пени. Абоненты, имеющие задолженность свыше 3-х месяцев направляются в суд для взыскания долга в судебном порядке. А так же при просрочке платежей за газ более чем на 3 (три) месяца Поставщик прекращает подачу газа потребителю без дополнительного предупреждения.

Всем, кто еще не перезаключил договора на поставку газа и на техобслуживание, просьба подойти в кассу.

За явления и оплата принимаются в кассе Намского участка УГРС ОАО «Сахатранснефтегаз» по адресу: с. Намцы, ул. Ц. Аммосова, 7, с 8.00 до 17.00, обед с 13.00 до 14.00. Также платежи принимают в почтовых отделениях, в кассе ОАО «Россельхозбанка».

Тел. для справок 41-4-93

ИНФОРМАЦИЯ О КАФЕДРЕ СОЦИАЛЬНОЙ ПЕДАГОГИКИ

В структуре Северо-восточного федерального университета им. М.К. Аммосова работает педагогический институт, выпускающий специалистов педагогической направленности. В педагогическом институте действуют 8 кафедр, в том числе кафедра социальной педагогики.

Кафедра социальной педагогики образовалась в 1996 году и является структурным подразделением педагогического института СВФУ. Заведующей кафедрой является Корнилова Алла Георгиевна — доктор педагогических наук, член-корреспондент Международной Академии наук педагогического образования, действительный член Академии акмеологических наук, член-корреспондент Российской Академии Естествознания, Почетный работник высшего профессионального образования РФ, заслуженный работник образования РС(Я), отличник образования РС(Я).

Учебный процесс осуществляет 8 штатных преподавателей, из них 1 — доктор педагогических наук, профессор, 7 — кандидатов наук, 6 имеют ученое звание доцентов. На кафедре сложилась научная школа, под руководством Корниловой А.Г. защищены диссертационные исследования по социально-педагогической проблематике.

Широк масштаб научных и деловых связей — Институт социально-педагогических проблем сельской РАО, Московский городской педагогический университет, опытно-экспериментальная работа в Усть-Алданском, Мегино-Кангаласском, Верхневилюйском улусах; Вилюйский педагогический колледж, педагогический колледж N 1 г. Якутск, СОШ N 7, 12, 15 г. Якутск, ГУ «Управление социальной защиты населения и труда при МТиСР РС(Я) г. Якутск», ЯГОМО «Подросток», ИДН г. Якутск и др.

В учебном процессе применяются современные интерактивные информационные технологии: использование сети Интернет, компьютерное тестирование по предметам, сетевые консультации для студентов заочной формы обучения, использование электронного варианта учебного пособия. По преподаваемым дисциплинам преподавателями разработаны тестовые задания. Практикуется рейтинговая система контроля и оценки знаний студентов, осуществляемая по всем дисциплинам специальности.

Воспитательная деятельность на кафедре проводится на основе Положения об организации внеучебной работы со студентами в СВФУ, концепции воспитательной работы и по плану внеучебной деятельности на каждый год. В основе воспитательной работы лежит индивидуально-творческий подход к каждому студенту. Это проявляется во всех видах деятельности сотрудников и студентов.

Гордостью кафедры являются ее выпускники, например, Дмитрий Евгеньевич Глушко — вице-президент РС(Я), Гаврил Гаврильевич Колесов — многократный чемпион России, Татьяна Николаевна Пяткина — директор МОУ «Центр психолого-педагогической реабилитации и коррекции для детей и подростков г. Якутск», Мирослав Николаевич Афанасьев — директор СОШ N 12 г. Якутск, Мария Михайловна Прокопьева — доктор пед. наук, профессор Саха государственной педагогической академии и многие др.

Кафедра социальной педагогики за вклад в развитие отечественной науки удостоена номинации «ЗОЛОТАЯ КАФЕДРА» в г. Москва, в 2009 г.

АБИТУРИЕННАР БОЛҔОМТОЛОРУГАР!

Эһигини Хотугулуу - Илиҥҥи федеральнай университет педагогическай институтун социальнай педагогика салаатыгар күүтэбит.

Социальнай педагогика кафедратын сэбиэдиссэйэ, педагогическай наука доктора, профессор **КОРНИЛОВА Алла Георгиевна**

Социальнай педагогика кафедрата маннык хайысхаларынан специалистары бэлэмниир:

1. «Психолого- педагогическай үөрэҕирии»

Хайысхата: Психология уонна социальнай педагогика;

2. «Социальнай үлэ»

Хайысхата: социальнай харалта уонна дьиэ кэргэни уонна оҕону кытта үлэлэһии.

Үөрэххэ киирии — БКЭ

1. Хайысхата: «Психолого- педагогическай үөрэҕирии»

Салаата: психология уонна социальнай педагогика.

Нуучча тыла

Математика

Биология

2. Хайысхата: «Социальнай үлэ»

Салаата: социальнай харалта уонна дьиэ кэргэни уонна оҕону кытта үлэлэһии.

Нуучча тыла

История

Обществознание

Выпускниктар үлэлиэн сөптөөх миэстэлэрэ:

Кафедраны бүтэрбит специалистар талбыт хайысхаларынан бакалавр степенин ылаллар.

Кафедра выпускниктара тыа сирин, куорат нэһилиэнньэтигэр социальнай-педагогическай көмө оҥороллор, итини таһынан үөрэх бары кыһаларыгар, социальнай харалта управлениеларыгар, правоохранительнай органнарга (полицияҕа, сокуоннай саастарын ситэ илик оҕолор дьыалаларынан комиссияҕа) таһаарыылаах тык үлэлииллэр.

Специалист үлэтин объегынан буолар — киһи, кини ис санаата, духуобунаһа. Бу специальность уратытынан буолар — араас саастаах, социальнай туруктаах группалары уонна индивидтары, кинилэр мировоззрениеларын, санааларын кытта үлэлэһии, алтыһыы.

КҮНДҮ ДОҔОТТОР!

Өскөтүн эһиги бэйэҕит инники олоххутун социальнай педагогиканы, психологияны кытта холбуур баҕа санаалаах буоллаххытына, инновационнай үөрэҕирии технологияларын бас билиэн баҕарар буоллаххытына эһигини Хотугулуу - Илиҥҥи федеральнай университет Педагогическай институтун социальнай педагогика кафедратыгар күүтэбит.

Биһиги аадырыспыт: Дьокуускай куорат, пр. Ленина, 2, ХИФУ Педагогическай института

Убаастыыр Татьяна Ивановнаҕа, Машаҕа, Ленаҕа тапталлаах уола, бырааттара

САШОК

эдэр сааһыгар сөһүччу күн сириттэн барбытынан дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит, аһыыгытын тэҥҥэ үллэстэбит.

Ыалларгыт Машниковтар

«2 N-дээх Профессиональнай лицей» профкомун, администрациятын аатыттан

МЕСТНИКОВ

Александр Семенович

эдэр сааһыгар сөһүмардык өлбүтүнэн ийэтигэр Татьяна Ивановнаҕа, эдьиийдэригэр Мариияҕа, Еляҕа, чугас аймахтарыгар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Истиҥник саныыр дьүөгэбитигэр Местникова Татьяна Ивановнаҕа, оҕолоругар уонна аймахтарыгар тапталлаах оҕолоро, бырааттара

МЕСТНИКОВ

Александр Семенович

ыарахан ыарыыттан сөһүччу олохтон барбытынан дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Анна Ивановна, Полина Ивановна, Людмила Гаврильевна, Татьяна Тимофеевна

Уважаемой коллеге, главному бухгалтеру магазина «Электра» Павловой Людмиле Романовне выражаем глубокое соболезнование в связи с кончиной любимого брата

ВИКТОРОВА

Леонида Леонидовича.

Скорбим вместе с Вами.

Коллектив магазина «Электра»

Күндү бииргэ үөрэммит табаарыспыт

ПАВЛОВ

Афанасий Спиридонович

ыарахан ыарыыттан күн сириттэн барбытынан кэргэнигэр, оҕолоругар, аймахтарыгар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Хатыҥ Арыы орто оскуолатын 1989 с. выпуһа

Редактор В.Г. КАСЬЯНОВ

ОТДЕЛЛАР: информация, сурук, төрүт культура — **41496**; ; бухгалтерия — **41141**; факс — **41141;** редакционнай- издательскай ситим —**41332**

Тэрийэн таһаараччылар: СР Правительствота, «Нам улууһун «Э сиэли» хаһыат редакцията» государственнай учреждение. Маассабай информация средстволарын туһунан РФ сокуоннарын тутуһуону хонтуруоллуур уонна регистрациялыыр РФ бэчээккэ Госкомитетын СР региональнай управлениетыгар 2003 с. бэс ыйын 20 күнүгэр регистрацияламмыт нүөмэрэ — **ПИ №19-0428.**

Сурукка ааккытын-суолгутун, үлэҕитин, дьиэҕит аадырыһын чопчу ыйы . Редакцияҕа киирбит суруктар төннөрүллүбэттэр. **Автор этэрэ хаһыат санаатыныын мэлдьи биир буолбат.**

***“ЭҢСИЭЛИ”* - Нам улууһун хаһыата.**

678380, Саха Республиката, Нам улууһа, Нам сэл., Заложнай уул. 4.

E-mail: editor@namtsy.sakha.ru

«Э сиэли» хаһыат РИС талылынна, та ылынна уонна бэчээттиир сыаҕар бэчээттэннэ.

Аадырыһа: Нам сэл. Заложная уул. N4

Формата А3. Кээмэйэ 2,0 бэчээт. лиис

Көҥүл сыананан атыыланар

Индексэ — 54889. Тираһа — 2331

Бэчээккэ илии баттаныытын графига — 12:00 ч. 15.04.2011 с.

Бэчээккэ илии баттанна —11:20 ч. 15.04.2011 с.